

บทที่ ๔

แนวคิดคุณลักษณะผู้นำทางการเมืองที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์

ในยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) หมายถึง “การแพร่กระจายไปทั่วโลก การที่ประชาคมโลกไม่ว่าจะอยู่ ณ จุดใด สามารถรับรู้ความสัมพันธ์หรือรับผลกระทบจากสิ่งที่เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ซึ่งเนื่องมาจากการพัฒนาระบบสารสนเทศ”^๐ เหมือนกับว่าคนทั้งโลกอยู่ใกล้กัน ร่างกายอาจจะอยู่กันคนละซีกโลก แต่สามารถสื่อสารได้เหมือนยืนคุยอยู่ใกล้กัน และในยุคปัจจุบันจำเป็นต้องมีแนวคิดที่ใช้ได้จริงกับสภาพสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะแนวคิดที่มาจากพระพุทธศาสนา คำว่ายุคโลกาภิวัตน์ในที่นี้จึงหมายถึงยุคปัจจุบัน

ผู้วิจัยได้สังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ตามแนวคิดเรื่องธัมมิกะประชาธิปไตยของท่านพุทธทาสคือใช้แนวคิดคุณลักษณะผู้นำทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุขมาบูรณาการกับคุณลักษณะผู้นำทางการเมืองที่พึงประสงค์ตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาท แล้วเขียนออกมาเป็นรูปแบบคุณลักษณะผู้นำที่พึงประสงค์ตามแนวพุทธก่อนจะไปสัมภาษณ์ผู้ทรงความรู้ด้านรัฐศาสตร์ตามแนวพุทธแล้วนำความเห็นของท่านมาปรับปรุงรูปแบบคุณลักษณะผู้นำที่พึงประสงค์ตามแนวพระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์ ผู้วิจัยจึงต้องประมวลหลักการสำคัญจากพระไตรปิฎกมาตามลำดับคือ จักกวัตติวัตร ๕ ประการที่มาของความชอบธรรม การตรวจสอบธัมมิกประชาธิปไตย และคุณลักษณะ ผู้นำทางการเมืองที่พึงประสงค์จากพระไตรปิฎกโดยบูรณาการทั้งสามประการกับประเทศไทยในยุคปัจจุบันต่อไป

๔.๑ หลักจักกวัตติวัตรที่มาของความชอบธรรม

ผู้วิจัยเห็นว่า ความสามารถปกครองได้ดี ในแนวคิดแบบพุทธ มีหลักจักกวัตติวัตร ๕ ประการเป็นตัวชี้วัด เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับประเด็นที่ตรงกันข้ามกันของยุคปัจจุบัน จะเห็นหลักจักกวัตติวัตรในมุมมองที่ชัดเจนขึ้น เป็นคู่ได้ ๕ คู่ ดังนี้

^๐ จานงค์ ทองประเสริฐ, “ภาษาของเรา :โลกาวัตร-โลกาภิวัตน์-โลกาภิวัตน์”, วารสารราชบัณฑิตยสถาน, ๒๐(ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๓๗), หน้า ๑๓-๒๒.

๔.๑. ๑.จากธัมมาธิปไตย ในยุคพระเจ้าทัฬหเสนมิมมา เป็นธัมมิกประชาธิปไตย ในยุคปัจจุบัน ประชาธิปไตยที่ประกอบด้วยธรรม ตรงข้ามกับอันทาลิการาชประชาธิปไตย ประชาธิปไตยที่เขลาอย่างมีดบอด หากผู้วิจัยจะทำการเชื่อมต่อดัชนีมาธิปไตยไปสู่ธัมมิกประชาธิปไตยก็ต้องทำความเข้าใจความหมายหรือคำแปลของศัพท์ให้ตรงกัน ธัมมาธิปไตยคือธรรมะหรือความถูกต้องเป็นใหญ่ ส่วนธัมมิกประชาธิปไตยนั้นถ้าแปลว่าประชาธิปไตยที่ประกอบด้วยธรรมก็จะเข้าใจยาก ควรแปลว่าประชาชนที่ประกอบด้วยธรรมเป็นใหญ่จึงจะสอดคล้องกับธัมมาธิปไตยและเข้าใจได้ง่ายกว่า สิ่งที่ปรากฏอยู่ในพระสูตรในพระไตรปิฎกเราสามารถเรียกได้ว่า ธัมมิกราชาธิปไตย แปลว่า พระราชาผู้ประกอบด้วยธรรมเป็นใหญ่ คือพระราชาที่มีธรรมเท่านั้นที่ควรเป็นผู้ปกครอง เราจะเห็นความแตกต่างระหว่างธัมมิกราชาธิปไตยกับธัมมิกประชาธิปไตยได้ชัดเจนพอสมควร การสร้างพระราชาผู้มีความดีเพียงพระองค์เดียว ย่อมทำได้ง่ายกว่าการสร้างประชาชนทั้งประเทศให้มีธรรม บุคคลที่กล่าวเน้นคำว่าธัมมิกประชาธิปไตยนี้คือท่านพุทธทาสภิกขุและมีการกล่าวสืบสานต่อโดยอุบาสิการัษฎจวน อินทรกำแหงดังกล่าวแล้วในบทที่ผ่านมา ผู้วิจัยจึงสร้างแนวคิดเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้นำทางการเมืองและประชาชน บนระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข โดยเริ่มพิจารณาจากหลักความจริงทั้ง ๔ คือการศึกษา การใช้ชีวิต การปกครอง และเศรษฐกิจ ปัจจุบันการพัฒนาสังคมมักให้ความสำคัญกับภาวะเฉพาะหน้าจึงคิดพัฒนาที่เศรษฐกิจและการปกครองหรือการเมืองเป็นหลัก ทำให้ละเลยการศึกษาที่เหมาะสม การใช้ชีวิตจึงผิดพลาดไป แล้วการใช้ชีวิตที่ผิดพลาดก็กลับมาทำให้การปกครองกับเศรษฐกิจปั่นป่วนวุ่นวาย ปัจจุบันมีความพยายามที่จะสร้างโรงเรียนวิถีพุทธให้เป็นตัวอย่างในทุกจังหวัดของประเทศไทย ผู้วิจัยจึงเกิดแนวคิดที่ว่าการศึกษาวิถีพุทธ การเจริญสติในชีวิตประจำวัน การปกครองวิถีพุทธ และเศรษฐกิจตามแนวพุทธตามลำดับ และเรียกระบบนี้ว่า ธัมมิกประชาธิปไตย และเมื่อได้สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านรัฐศาสตร์ตามแนวพุทธแล้วสร้างเป็น รูปแบบคุณลักษณะผู้นำทางการเมืองที่พึงประสงค์ตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาทในยุคโลกาภิวัตน์ โดยสร้างเป็นแผนภาพธัมมิกประชาธิปไตยที่ประกอบด้วย ๔ วงจร, ๖ ประเด็น, ๓๘ ตัวชี้วัด, ๒๐ โครงการ, ๓ ระดับ, ๔ ประเมินผล ได้ดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๑ รูปแบบ“ธัมมิกประชาธิปไตย”

๔.๑. ๒. รั้งมิการักษา ดูแลโดยธรรมต่อบุคคล และสัตว์ ๘ ฝ่ายในบ้านเมือง ตรงข้ามกับอรั้งมิกิงสา เบียดเบียนโดยธรรม ในปัจจุบันคือ ดูแลข้าราชการ นักปราชญ์ พ่อค้าประชาชนทุกหมู่เหล่า ตลอดจนกระทั่งสัตว์ป่า นกและเนื้อทั้งหลายอย่าได้สูญสิ้นเผ่าพันธุ์ไปเลย ควรรวมไปถึงรักษาทรัพยากรธรรมชาติทุกชนิดเช่นแผ่นดิน น้ำ ป่าไม้ ก๊าซและน้ำมัน เพราะสิ่งเหล่านี้จำเป็นสำหรับบุคคลและสัตว์ ถ้าใช้รั้งมิกประชาติปไตย จิตสำนึกในการใช้รั้งมิการักษาก็ตามมาอย่างแน่นอน

๔.๑. ๓. มา อรั้งมิกการ ห้ามธรรมได้สำเร็จ ตรงข้ามกับส่งเสริมธรรม ในยุคปัจจุบันหมายถึงสามารถป้องกันสิ่งชั่วร้ายเช่นป้องกันยาเสพติด การก่อการร้าย การพนัน ลุ่มหลงอบายมุขหรือกระทั่งการติดเกมส์ของเยาวชน

๔.๑. ๔. ธนานุปทาน การเพิ่มให้ทรัพย์แก่ประชาชน ตรงข้ามกับประชานิยม ที่ล่อลวงประชาชนด้วยเงินและวัตถุเพื่อรักษาอำนาจทางการเมืองไว้ แต่ไม่แก้ปัญหของประชาชนและประเทศ ผู้วิจัยจะขอยกตัวอย่างเพื่อแสดงให้เห็นว่า แนวคิดในพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่มีการประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างสูง เช่น ผู้วิจัยทำการสมมุติเปรียบเทียบประชานิยมกับธนาอนุปทานในหลักจกักวัดติวัตร ซึ่งปรากฏอยู่ในจกักวัดติสูตร อันแสดงถึงข้อปฏิบัติของผู้นำทางการเมืองตามแนวพุทธที่มาจากพระไตรปิฎกโดยตรง เพื่อให้ทราบว่าเส้นแบ่งระหว่างประชานิยมกับธนาอนุปทานนั้นอยู่ตรงไหน ได้ผลสรุปปรากฏในตารางนี้คือ

ตารางที่ ๔.๑ สรุปเปรียบเทียบทฤษฎีประชาานิยมกับธนานุปทาน

หัวข้อ	ประชาานิยม	ธนานุปทาน
ความหมาย	การให้วัตถุหรือผลประโยชน์เพื่อสร้าง ความนิยม รักษาอำนาจทางการเมือง และผลประโยชน์มหาศาล	เป็นการเพิ่มทรัพย์ให้เพื่อเกื้อกูล ประชาชนให้อยู่กันผาสุก ไม่มีคน ยากจนในแว่นแคว้น
แนวคิด	การให้วัตถุเพื่อสร้างความนิยมและ รักษาอำนาจทางการเมือง จัดเป็นการให้ เพื่อหวังผลประโยชน์ที่มากกว่าวัตถุที่เรา ให้เขาไป เป็นการลงทุนที่หวังผลกำไร/ เจตนาของการให้ไม่บริสุทธิ์ เป็นการ สนองกิเลสของกันและกันเพียงชั่วคราว เป็นการให้เพื่อหวังรับให้มากขึ้น	การให้วัตถุเพื่อให้ประชาชนอยู่กัน อย่างผาสุก ไม่มีความขัดสน/เจตนา ของการให้ค่อนข้างบริสุทธิ์ ไม่ หลอกลวงเพื่อหวังรักษาอำนาจ คือไม่มี ความคิดเอาคืนแบบการลงทุนแล้วหวัง กำไร ป้องกันปัญหาความยากจนได้ เป็นการให้เพื่อให้ ด้วยหวังป้องกัน ปัญหาความขัดสนอย่างจริงจัง
วิธีการ	มีการหยิบนึ้นให้ทันทีโดยตรง และ การ สัญญาว่าจะให้หรือทำให้หลังจากตนได้ เข้าไปเป็นรัฐบาลแล้ว มีลักษณะ ครอบงำและอุปถัมภ์ แต่ไม่พัฒนาให้ ยั่งยืนและมั่นคง ในอาเจณตินามี วิธีการ แจกสิ่งของและการโฆษณา เช่น จักร เย็บผ้า รองเท้า ทุนการศึกษา การสร้าง บ้านให้อยู่ เป็นต้น	เพิ่มทรัพย์ให้ตรงต่อผู้รับ มุ่งป้องกัน ปัญหาความขัดสนและปัญหาอย่างอื่น ที่จะตามมา ไม่มีเจตนาครอบงำ ประชาชน
ผลลัพธ์	เป็นการทำร้ายประชาชนผู้ขาดวิสัยทัศน์ สังคมอ่อนแอ สร้างความขัดแย้งหลาย ประการตามมา มีลักษณะครอบงำและ อุปถัมภ์ แต่ไม่พัฒนาให้เจริญ	ป้องกันปัญหาความยากจนได้ เท่ากับ ป้องกันปัญหาอย่างอื่นอีกมากมายที่ จะตามมาจากความยากจน
จุดเด่นจุด ด้อย	จุดเด่นคือสามารถสร้างความนิยมได้ใน เวลาอันรวดเร็ว แก้ปัญหาในระยะสั้นได้ จุดด้อยคือปัญหาจะอยู่ที่เดิม รัฐประชา นิยมเพียงต้องการอำนาจเท่านั้น	จุดเด่นคือสามารถป้องกันปัญหาความ ยากจนได้ จุดด้อยคือเมื่อจะใช้กับ สังคมที่ปัญหามีมากเสียแล้วและ ประชากรมีจำนวนมาก งบประมาณที่มี อาจจะไม่เพียงพอ

ที่ทำตารางเปรียบเทียบนี้เพียงเพื่อให้เห็นชัดในเวลาอันรวดเร็วว่า การให้ของนักปกครองควรกระทำในลักษณะใด นักปกครองคือรัฐบาลจึงควรมีการให้ที่เหมาะสม แก้ปัญหาความยากจนได้ตรงจุด และเป็นแก้ปัญหาของประเทศทุกอย่างในระยะยาว

๔.๑. ๕.สมณพราหมณปริปุจจา ปรีกษาผู้สงบเย็นและลอยบาป ตรงข้ามกับอันทพาล ปริปุจจา ปรีกษาคณเขลาและมีดบอด ในยุคปัจจุบันผู้นำทางการเมืองที่พึงประสงค์ควรปรีกษาสมณพราหมณและสร้างเครือข่ายที่ปรีกษาของคนดี ในพระพุทธศาสนามีหลักเกณฑ์ที่ใช้วัดความเป็นคนดีเบื้องต้นที่สุดคือศีล ๕ ส่วนความเป็นคนดีสูงสุดคือพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ถ้าประเทศไทยจะให้การปกครองแบบธัมมิกประชาธิปไตย การสร้างเครือข่ายของคนดีหรือการปรีกษาคณดีก็ย่อมเกิดขึ้นแน่นอน

หลักจกักวัตติวัตรแสดงให้เห็นข้อปฏิบัติของผู้นำทางการเมืองตามแนวพุทธว่ามีศักยภาพสูง เมื่อใช้ครบทั้ง ๕ ประการจึงกลายเป็นจักรแก้วอันทรงพลังและสว่างไสวทำให้ผู้นำทางการเมืองมีความชอบธรรมที่จะดูแลบ้านเมืองต่อไป จึงสรุปได้ว่า หลักจกักวัตติวัตรทั้ง ๕ สามารถเป็นตัวชี้วัดความสามารถของผู้นำทางการเมืองการปกครองได้ แต่บางเรื่องต้องผ่านการประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน โดยนำรูปแบบของธัมมิกประชาธิปไตยข้างต้นใช้อย่างบูรณาการกับหลักจกักวัตติวัตรทั้ง ๕

๔.๒ การตรวจสอบธัมมิกะประชาธิปไตย

ในยุคปัจจุบันการหาความรู้แบบสำเร็จรูปทำได้ง่าย เพียงเปิดคอมพิวเตอร์เข้าสู่อินเทอร์เน็ต พิมพ์ชื่อเรื่องที่อยากรู้ลงในกูเกิล เช่นพิมพ์คำว่าพระไตรปิฎก ก็จะมีพระไตรปิฎกให้อ่าน พิมพ์ชื่อพระสูตรใด ก็จะได้อ่านพระสูตรนั้นทันที การเข้าถึงความรู้สำเร็จรูปจึงทำได้ง่าย แต่สิ่งสำคัญในโลกยุคปัจจุบันและอนาคตคือการตรวจสอบความรู้ เมื่อผู้วิจัยสังเคราะห์ลักษณะของธัมมิกประชาธิปไตยขึ้นมาโดยอ้างว่าเป็นแนวคิดของพระพุทธศาสนาเถรวาท สิ่งที่เราเรียกว่าธัมมิกประชาธิปไตยก็ควรถูกตรวจสอบด้วยว่าสอดคล้องกับหลักธรรมสำคัญเช่นโอวาทปาติโมกข์เป็นต้น

๔.๒.๑ ความหมายของ ถัมมิกประชาธิปไตย

ถัมมิกประชาธิปไตย หมายถึง การปกครองที่ประชาชนผู้มีธรรมเป็นใหญ่ ส่วนประชาชนที่ไม่มีธรรมก็ไม่ควรเป็นใหญ่ ประชาชนที่ประกอบด้วยธรรมเป็นใหญ่ที่มีลักษณะครบวงจรกล่าวคือ ด้านการศึกษา การเจริญสติในชีวิตประจำวัน การปกครอง และเศรษฐกิจ ต้องประกอบด้วยธรรมทั้งหมด ซึ่งเกิดมาจาก ประยุกต์ให้สอดคล้องกับโอวาทปาติโมกข์ พุทธทาสปิณฐาน เศรษฐกิจพอเพียง และนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ไม่ได้เป็นหมวดเดียวกันมาเทียบเคียงกับเศรษฐกิจพอเพียง^๐ จึงขอเรียกว่าหลักพุทธปัจเจกธรรมซึ่งดูได้ตามตารางประกอบที่ และตารางประกอบที่ได้ขยายเนื้อความทั้งสามตอนของโอวาทปาติโมกข์ให้เห็นเด่นชัดเป็นนโยบายพระพุทธศาสนา วิสัยทัศน์ และข้อปฏิบัติ แล้วเพิ่มข้อเปรียบเทียบกับนโยบายทางการเมืองที่ดีไว้ด้านล่างนี้

^๐ นายพิพัฒน์ ยอดพฤติการณ์, “การใช้การตัววัดเพื่อวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงโดยเปรียบเทียบกับพุทธเศรษฐศาสตร์”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๒๒-๓๒.

ตารางที่ ๔.๒ ความสอดคล้องระหว่างโอวาทปาติโมกข์ พุทธทาสปณิธาน

เศรษฐกิจพอเพียง หลักพุทธปัจเจกธรรมและธัมมิกประชาธิปไตย

นโยบาย พระพุทธศาสนา	พุทธทาส ปณิธาน	เศรษฐกิจ พอเพียง	หลักพุทธ ปัจเจกธรรม	ธัมมิก ประชาธิปไตย
๑.การไม่ทำ บาป ทั้งปวง Not to do Any evil	๓.นำเพื่อน มนุษย์ ออกมาเสีย จากอำนาจ ของวัตถุ นิยม	๑. พอประมาณ (Moderation) ความรู้ คุณธรรม	๓. มัชฌิมาปฏิปทา ไปสู่จุดหมายด้วย ข้อปฏิบัติอันพอดี The Middle Path	-การศึกษาวิถีพุทธ -การเจริญสติใน ชีวิตประจำวัน -การปกครองวิถีพุทธ -เศรษฐกิจวิถีพุทธ ฐานความรู้+คุณธรรม
๒.การทำกุศล ให้ ถึงพร้อม To cultivate good	๒.ทำความ เข้าใจอันดี ระหว่าง ศาสนา	๒.มีเหตุมีผล (Cause and Effect) ความรู้ คุณธรรม	๒.โยนิโสมนสิการ พิจารณาโดย อุบาย อันแยบคาย Analytical thinking	-การศึกษาวิถีพุทธ -การเจริญสติใน ชีวิตประจำวัน -การปกครองวิถีพุทธ -เศรษฐกิจวิถีพุทธ ฐานความรู้+คุณธรรม
๓.การชำระใจ ให้ขาวรอบ To purify The mind	๑.นำให้ศา สนิกทุกคน เข้าถึงหัวใจ แห่งศาสนา ของตน	๓.มีภูมิคุ้มกัน (Self- Immunity) ความรู้ คุณธรรม	๑.อัปมาทธรรม มีสติรู้ปัจจุบัน ตลอดเวลา Diligence	-การศึกษาวิถีพุทธ -การเจริญสติใน ชีวิตประจำวัน -การปกครองวิถีพุทธ -เศรษฐกิจวิถีพุทธ ฐานความรู้+คุณธรรม

เมื่อชาวพุทธส่วนใหญ่ในประเทศไทยได้ยินคำว่าโอวาทปาติโมกข์ ก็จะนึกถึงเพียงตอนแรกคือ โอวาทสามประการ คือ ๑.การเว้นจากความชั่วทั้งปวง ๒.การทำความดีให้ถึงพร้อม ๓.การทำจิตใจให้ผ่องใสบริสุทธิ์ แต่เมื่อพิจารณาโดยรอบคอบทั้งสามตอนจะเห็นความสอดคล้องและมีเหตุผลอย่างชัดเจน โอวาทปาติโมกข์จึงตั้งอยู่บนความมีเหตุผลที่เข้าใจได้ด้วยไตร่ตรองพิจารณาอย่างถี่ถ้วน โดยให้ตอนที่หนึ่งเป็นนโยบายพระพุทธศาสนา ตอนที่สองเป็นวิสัยทัศน์ ตอนที่สามเป็นข้อปฏิบัติซึ่งสอดคล้องกับตอนที่หนึ่งซึ่งเป็นนโยบาย โดยมีทิศทางแนวคิดในตอนที่สองเป็นหนทาง เป็นกรอบ และเป็นปัจจัยสนับสนุน การใช้เหตุผลมองโอวาทปาติโมกข์ในรูปแบบนี้ ทำให้นำไปใช้ตรวจสอบกับแนวคิดที่เกิดภายหลังได้ ดังตารางข้างล่างนี้

ตารางที่ ๔.๓ ความสอดคล้องระหว่างโอวาทปาติโมกข์ พุทธทาสปณิธาน

เศรษฐกิจพอเพียง หลักพุทธปัจเจกธรรมและธัมมิกปราชิปปัตถะ

นโยบาย พระพุทธ ศาสนา	วิสัยทัศน์	ข้อปฏิบัติ	นโยบาย ทาง การเมืองที่ดี	พุทธทาส ปณิธาน	เศรษฐกิจ พอเพียง	หลักพุทธ ปัจเจกธรรม	ธัมมิก ปราชิปปัตถะ
๑.การไม่ ทำบาป ทั้งปวง Not to do Any evil	๑.อดทนพินได้ ๒.ใช้พระ นิพพาน เป็นอารมณ์ ๓.กายไม่ฆ่า ๔.วาจาไม่ เบียดเบียน	๑.การไม่ พูดร้าย ๒.การไม่ ทำร้าย	๑.นำความ ชั่วออกจาก สังคม	๓.นำเพื่อน มนุษย์ ออกมาเสีย จากอำนาจ ของวัตถุนิยม ปลุกใจตื่น จากวัตถุนิยม	๑.พอประมาณ (Moderation) ความรู้ คุณธรรม	๓.มัชฌิมาปฏิปทา ไปสู่จุดหมายด้วย ข้อปฏิบัติอันพอดี The Middle Path	-การศึกษาวิถีพุทธ การเจริญสติใน ชีวิตประจำวัน -การปกครองวิถีพุทธ -เศรษฐกิจวิถีพุทธ ฐานความรู้+ คุณธรรม
๒.การทำ กุศลให้ ถึงพร้อม To cultivate good	๑.อดทนพินได้ ๒.ใช้พระ นิพพาน เป็นอารมณ์ ๓.กายไม่ฆ่า ๔.วาจาไม่ เบียดเบียน	๓.การ สำรวมใน ปาติโมก ข์ ๔.การ รู้จัก ประมาณ การ บริโภค	๒.นำความ ดีมาสู่สังคม	๒.ทำความ เข้าใจอันดี ระหว่าง ศาสนา เชื่อมโยงคน ศาสนาอื่น	๒.มีเหตุมีผล (Cause and Effect) ความรู้ คุณธรรม	๒.โยนิโสมนสิการ พิจารณาโดยอุปาย อันแยบคาย Analytical thinking	-การศึกษาวิถีพุทธ การเจริญสติใน ชีวิตประจำวัน -การปกครองวิถีพุทธ -เศรษฐกิจวิถีพุทธ ฐานความรู้+ คุณธรรม
๓.การ ชำระใจให้ ขาวรอบ To purify The mind	๑.อดทนพินได้ ๒.ใช้พระ นิพพาน เป็นอารมณ์ ๓.กายไม่ฆ่า ๔.วาจาไม่ เบียดเบียน	๕.การนั่ง การนอน ในที่อัน สงัด ๖.การฝึก จิตให้ สูงขึ้น	๓. พัฒนา สังคม สู่ธัมมิก ปราชิปป ัตถะ	๑.นำให้ศาส นิกทุกคน เข้าถึงหัวใจ แห่งศาสนา ของตน เข้าถึงหัวใจ ศาสนาดน	๓.มีภูมิคุ้มกัน (Self- Immunity) ความรู้ คุณธรรม	๑.อัปปมาทธรรม มีสติรู้ปัจจุบัน ตลอดเวลา Diligence	-การศึกษาวิถีพุทธ -การเจริญสติใน ชีวิตประจำวัน -การปกครองวิถีพุทธ -เศรษฐกิจวิถีพุทธ ฐานความรู้+ คุณธรรม

ในคำที่ควรทราบเพื่อจะทำความเข้าใจที่มาของธัมมิกปราชิปปัตถะคำแรกว่า พุทธ
ทาสปณิธาน หมายถึง ปณิธานของ พระธรรมโกศาจารย์(พุทธทาส อินทปัญโญ)แห่งวัดสวนโมก
ขพลาราม ทั้งสามประการ คือ

๑. พยายามให้เข้าถึงหัวใจแห่งศาสนาของตน

๒. พยายามสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนา

๓. พยายามนำเพื่อนมนุษย์ออกมาเสียจากอำนาจของวัตถุนิยม

หรือท่องจำอย่างง่ายตามที่ผู้วิจัยเขียนเป็นคำคล้องจองว่า เข้าถึงหัวใจศาสนาตน เชื่อมใจคนศาสนาอื่น ปลุกใจตื่นจากวัตถุนิยม

คำที่สองปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง แนวความคิดที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชทรงพระราชทานแก่ปวงชนชาวไทย ผู้ทรงเป็นธัมมิกประมุข โดยให้มีหลักการทั้งสามคือ พอประมาณ มีเหตุมีผล และมีภูมิคุ้มกัน ทั้งนี้ให้มีความรู้กับคุณธรรมเป็นรากฐาน

การตรวจสอบแนวคิดธัมมิกประชาธิปไตยที่ผู้วิจัยคิดว่าจะมีความสมบูรณ์ทั้งระบบคือ เป็นทั้งการสร้างคนดีเพิ่มและรักษาคณดีไว้จึงเป็นระบบที่ดี ในเบื้องต้นจึงต้องคำนึงถึงความสอดคล้องกับโอวาทปาติโมกข์ พุทธทาสปิณยาน และเศรษฐกิจพอเพียง เพราะสามประการนี้เป็นสิ่งที่คนไทยรู้จักกันโดยทั่วไป คำอธิบายรายละเอียดของธัมมิกประชาธิปไตยแบ่งเป็น ๔ ด้าน เรียกโดยย่อว่า วงจร ๔ ดังนี้

๑.การศึกษาวิถีพุทธ เป็นการศึกษาตามหลัก ศีล สมาธิ ปัญญาจนสามารถเปลี่ยนปุถุชนให้เป็นกัลยาณชนคือคนใจสูง รู้สึกรับผิดชอบส่วนรวมเช่นกินขนมในรถแล้วไม่ทิ้งถุงพลาสติกข้างถนน เป็นต้น แม้จะไม่ถึงขั้นเป็นอริยชน แต่ก็ได้ชื่อว่า ขรวาสาวิถีพุทธ หรือธัมมิกขรวาสา ผีกลั่นตนด้วยศีล สมาธิ ปัญญา จนกลายเป็นขรวาสาวิถีพุทธหรือธัมมิกขรวาสา คือเปลี่ยนจากปุถุชนเป็นกัลยาณชน

๒.การเจริญสติในชีวิตประจำวัน เป็นการเจริญสติที่สืบเนื่องมาจากการฝึกสมถะและวิปัสสนากัมมัฏฐาน โดยนำมาปฏิบัติอย่างต่อเนื่องเพื่อคุ้มครองจิตใจ ไม่ให้ตกไปสู่ความประมาท ลุ่มหลง มัวเมาในอำนาจของวัตถุนิยมและบริโภคนิยม อันนำมาซึ่งความทุจริตในรูปแบบต่างๆ

๓.การปกครองวิถีพุทธ ขรวาสาวิถีพุทธเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรวิถีพุทธจากพรรคการเมืองวิถีพุทธเพื่อสร้างรัฐสภาวิถีพุทธ บุคคลที่ประกอบด้วยธรรมหรือบุคคลวิถีพุทธนั้นมีคุณสมบัติ ๗ เป็นตัวชี้วัด จึงจะสามารถสร้างธัมมิกนิติบัญญัติ ธัมมิกบริหารและธัมมิกตุลาการให้เป็นไปได้ในทางปฏิบัติในการนำเสนอธัมมิกประชาธิปไตย จึงต้องกำหนดสิ่งเหล่านี้ให้ชัดเจน เช่น วิธีทำให้คนชั่วหลีกหนีการเมือง คือธัมมิกขรวาสาผู้ประกอบด้วยคุณสมบัติ ๗ เท่านั้น ที่มีสิทธิเป็นคณะกรรมการรับรองคุณสมบัติ ๗, ธัมมิกขรวาสาผู้ประกอบด้วยคุณสมบัติ ๗ เท่านั้นที่มีสิทธิตั้งพรรคการเมือง, ธัมมิกขรวาสาผู้ประกอบด้วยคุณสมบัติ ๗ เท่านั้นที่มีสิทธิลงสมัครรับเลือกตั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ เมื่อลงสมัครแล้วต้องเข้าร่วมโครงการสิบห้าวัน สร้างสรรค์สังคมไทยโดยฝึกสมถกัมมัฏฐานเป็นเวลา ๗ วัน ฝึกวิปัสสนากัมมัฏฐานเป็นเวลา ๗ วัน

ทบทวนรัฐศาสตร์แนวพุทธกับธัมมิกะประชาธิปไตยเป็นเวลา ๑ วัน, ธัมมิกฆราวาสผู้ประกอบด้วย
 กุศลกรรมบถ ๗ เท่านั้นที่มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง, ธัมมิกฆราวาสผู้ประกอบด้วยกุศลกรรมบถ ๗
 เท่านั้นที่มีสิทธิเป็นนายกรัฐมนตรี คณะรัฐมนตรี และข้าราชการก่อนรับตำแหน่งต้องเข้าร่วม
 โครงการสิบห้าวันสร้างสรรค์สังคมไทยโดยฝึกสมถกัมมัฏฐานเป็นเวลา ๗ วัน ฝึกวิปัสสนา
 กัมมัฏฐานเป็นเวลา ๗ วัน ทบทวนรัฐศาสตร์แนวพุทธกับธัมมิกะประชาธิปไตยเป็นเวลา ๑ วันและ
 ต้องฝึกทุกปีในขณะที่ยังดำรงตำแหน่งอยู่ ในปีที่ ๕ ของการใช้ธัมมิกประชาธิปไตยนี้ควรให้ผู้
 ลงคะแนนเลือกตั้งได้ผ่านโครงการ ๑๕ วันสร้างสรรค์สังคมไทยด้วย และข้าราชการเมื่อจะเลื่อน
 ขึ้นตำแหน่งหรือขึ้นเงินเดือนต้องเข้าร่วมโครงการ ๑๕ วันสร้างสรรค์สังคมไทยสู่ธัมมิกประชาธิปไตย
 ผู้ที่นับถือศาสนาอื่นจากพระพุทธศาสนาพึงปฏิบัติอนุโลมตามหลักศาสนานั้น หลักในการใช้
 ตรวจสอบนักการเมืองคือกุศลกรรมบถ ๗ มาจากกุศลกรรมบถ ๑๐ เอาเฉพาะที่สามารถวัดได้จาก
 พฤติกรรมภายนอกที่แสดงออกมี ๗ ประการ คือกายกรรม ๓ เว้นจากการเช่นฆ่า ๑ เว้นจากการลัก
 ขโมย ๑ เว้นจากการประพฤติผิดในกาม ๑ และวจีกรรม ๔ เว้นจากการพูดเท็จ ๑ เว้นจากการพูด
 ส่อเสียด ๑ เว้นจากการพูดคำหยาบ ๑ เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ ๑ ที่ยากต่อการวัดได้คือมโนสุจริต
 ๓ อย่าง คือไม่โลภอยากได้ของเขา ๑ ไม่พยาบาทปองร้ายเขา ๑ มีความเห็นที่ถูกต้อง ๑ แม้จะวัด
 ได้เพียง ๗ ประการนั้นก็เพียงพอแล้วที่จะทำให้เราได้คนดีมาเมื่อนักการเมือง เพราะสิ่งที่อยู่ภายใน
 ใจมักจะถูกแสดงให้เห็นปรากฏทางกายและวาจาเสมอมา

๔. เศรษฐกิจวิถีพุทธ เศรษฐกิจพอเพียงที่คนมีความสุข ชุมชนพึ่งตนได้ ธรรมชาติยั่งยืน
 พอประมาณ มีเหตุมีผล และมีภูมิคุ้มกันบนฐานของความรู้คู่คุณธรรม

๔.๒.๒ การประเมินผลวิถีพุทธ

นอกจากนี้ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการประเมินผลวิถีพุทธควรใช้หลักภาวนา หรือภาวิตา ๔
 ประการดังต่อไปนี้

๑. กายภาวิตา มีกายเจริญแล้ว หมายถึงมีปัจจัย ๔ คือ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย
 ยารักษาโรคอย่างพอดี มีธาตุสี่สมดุล มีอาการ ๓๒ ครบถ้วนเป็นตัวชีวัด

๒. สีสภาวิตา มีศีลเจริญแล้ว แต่ความหมายที่แท้คือสังคัมเจริญแล้ว คือ สังคัมที่ดีมีศีล
 ๕ เป็นตัวชีวัด ดังนี้

๑. มีชีวิตที่ปลอดภัย ไม่อยู่ท่ามกลางสงครามและการก่อการร้าย
๒. มีทรัพย์สินที่ปลอดภัย ไม่อยู่ท่ามกลางโจร และคนฉ้อฉลโกงกิน
๓. มีคนรักที่ปลอดภัย จากการข่มเหงหรือพวกรักไปจากเรา
๔. มีการรับรู้ความจริงที่ปลอดภัย ไม่ถูกปิดหูปิดตาจากความจริง

๕.มีสติสัมปชัญญะตลอดภัย ไม่ถูกสารพิษมาทำลายเซลล์สมองและ
สติสัมปชัญญะ

สังคัมที่เจริญแล้วหากจะใช้ตัวชีวิตอย่างละเอียด ต้องพิจารณาแล้วแบ่งเป็น ๒ ฝ่าย
คือฝ่ายประกอบด้วยสิ่งใด กับฝ่ายปราศจากสิ่งใด ฝ่ายประกอบมีศีล ๕ ซึ่งเป็นจริยธรรมขั้น
พื้นฐานของพระพุทธศาสนา,กุศลกรรมบถ ๑๐ ซึ่งเป็นจริยธรรมขั้นกลางของพระพุทธศาสนา,
มรรคมีองค์ ๘ ซึ่งเป็นจริยธรรมขั้นสูงของพระพุทธศาสนา ส่วนฝ่ายปราศจากเป็นสิ่งที่สังคัมไม่
ปรารถนาที่โลกสมมติขึ้นคือ ไร้การศึกษา,เจ็บป่วยขาดการเยียวยา,ขาดแคลนปัจจัย ๔

๓.จิตตภาวิตา มีจิตเจริญแล้ว มีคุณภาพจิต ๓ คือ บริสุทธิโธ จิตบริสุทธิ์ สมาหิโต จิต
มั่นคง กัมมณียะ จิตควรแก่การงาน และพรหมวิหารธรรม ๔ คือเมตตา ปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุขใช้
กับผู้มีความสุขอยู่แล้ว กรุณา คิดช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ใช้กับผู้มีความทุกข์ มุทิตา พลอยชื่นใจเมื่อ
ผู้อื่นทำความดีใช้กับมนุษย์และเทวดา อุเบกขา ปล่อยวางเมื่อรู้จังหวะของสิ่งทั้งหลายจนใจผ่อน
คลายสู่สมดุลใช้กับใจของตนเองเป็นตัวชีวิต จิตที่เจริญแล้วหากจะใช้ตัวชีวิตอย่างละเอียด ต้อง
พิจารณาแล้วแบ่งเป็น ๒ ฝ่าย คือ

ฝ่ายประกอบด้วยสิ่งใด กับฝ่ายปราศจากสิ่งใด ฝ่ายประกอบมีคุณภาพจิต ๓ ,
พรหมวิหารธรรม ๔,สติปัฏฐาน ๔,โพชฌงค์ ๗,ฌานสมาบัติ ๘,อานาปานสติ ๑๖ ,ท่านอาจารย์
พุทธทาสเสนอว่าจิตที่เจริญแล้วคือจิตที่สะอาด สว่าง สงบ

ส่วนฝ่ายปราศจากมี นิรวรณ ๕,อกุศลมูล ๓,อาสวะ ๔,สังโยชน์ ๑๐

๔.ปัญญาภาวิตา มีปัญญาเจริญแล้ว มีตัวชีวิต ๕ ประการดังต่อไปนี้

๑.การเห็นอริยสัจ ๔ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค

๒.การเห็นพระไตรลักษณ์คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา

๓.หลักปฏิบัติ ๓ คืออาตปปี มีความเพียรติดต่อกันยังกิเลสให้เร่าร้อน สติมา ระลึกได้
สัมปชาโน รู้ลึกทั่วพร้อม

๔.ญาณ ๑๖

๕.ปัจจุสมุปบาท ๑๒

สรุปได้ว่ารูปแบบ “ธัมมิกประชาธิปไตย” มีความ สอดคล้องกับโอวาทปาติโมกข์ พุทธ
ทาสปณิธาน และเศรษฐกิจพอเพียง มีความสอดคล้องโดยไม่ขัดแย้งกัน รูปแบบ “ธัมมิกประชาธิปไตย”นี้จึงเป็นทัศนะที่สามารถอ้างได้ว่า เป็นทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาทในยุคปัจจุบัน

๔.๓ คุณลักษณะ ผู้นำทางการเมืองที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์ตาม แนวทางพระพุทธศาสนา

ในพระไตรปิฎกเช่นจกักรัตติสูตรเป็นต้นได้แสดงให้เห็นว่าการมีผู้นำทางการเมืองที่ไม่พึงประสงค์นั้นทำให้เกิดความทุกข์แก่แคว้นแคว้นนั้นได้อย่างกว้างขวางกลายเป็นความทุกข์ในเชิงโครงสร้างส่งผลกระทบไปทั้งสังคมแห่งนั้น ตามหลักแห่งอริยสัจ ๔ สิ่งนี้คือทุกข์ และสาเหตุแห่งทุกข์หรือสมุทัยคือเรามีผู้นำทางการเมืองหรือการปกครองที่ไม่พึงประสงค์ นิโรธจึงหมายถึงการมีผู้นำทางการเมืองที่พึงประสงค์ ส่วนมรรคคือวิธีการที่ให้ได้ว่าซึ่งผู้นำทางการเมืองที่พึงประสงค์ผู้วิจัยจึงสร้างเป็นแนวคิดคุณลักษณะผู้นำทางการเมืองที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์หรือยุคปัจจุบันตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาทโดยแบ่งเป็น ๓ ระดับคือ รัชมิกประชาธิปไตยระดับสูงสุด รัชมิกประชาธิปไตยระดับชั้นกลาง รัชมิกประชาธิปไตยระดับขั้นต้นและประเด็นแนวคิดคุณลักษณะผู้นำทางการเมืองที่ได้จากพระไตรปิฎกมี ๖ ประการคือ

๑. ผู้นำทางการเมืองผ่านการเตรียมพร้อมก่อนเป็นผู้นำทางการเมืองคือ ฝึกตนด้วยการศึกษาศาสตร์ทั้งหลายและปฏิบัติศีล สมาธิ และปัญญา การเจริญกัมมัฏฐาน เจริญสติในชีวิตประจำวัน และมีการเตรียมตัวคือมีความปรารถนาที่จะเป็นผู้นำที่ทำเพื่อผู้อื่น ทำให้สามารถเป็นคนดีที่ปกครองดี

๒. เมื่อใช้อำนาจทางการเมืองคือ สอนและเผยแพร่ศีล ๕ รักษาศีลอุโบสถในวันพระใหญ่ ปฏิบัติจกักรัตติสูตร ๕ คือยุทธศาสตร์สร้างคนดี ดูแลชีวิตตน ช่วยคนอื่น

๓. เมื่อลงจากอำนาจทางการเมือง ให้บวชเป็นพระภิกษุปฏิบัติกัมมัฏฐาน เผยแผ่พุทธธรรมและเป็นที่ปรึกษาของผู้นำทางการเมืองรุ่นต่อไป

๔. การแก้ปัญหาที่สาเหตุที่แท้จริงคือ ถ้าสาเหตุที่แท้จริงคือความยากจน ผู้นำทางการเมืองแก้ความขาดแคลนของประชาชนได้ แต่แก้ความอยากรวยของประชาชนไม่ได้

๕. สร้างทีมงานที่ปรึกษาเป็นนักปราชญ์ทรงความดี

๖. สร้างพรรคการเมืองและเครือข่ายของคนดีให้เต็มพื้นที่ปกครอง เพื่อเป้าหมายคือประชาชนเบิกบานในความสุขของรัฐบาล คือรัฐบาลที่มีคุณศรัทธา ๑๐ ประการครบถ้วน

เมื่อได้ประเด็นทั้ง ๖ จากพระไตรปิฎกมา ผู้วิจัยก็นำคุณลักษณะทั้ง ๖ ประการไปสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านรัฐศาสตร์ตามแนวพุทธแล้วนำแต่ละประเด็นมาแยกย่อยเป็นตัวชี้วัดได้ ๓๔ ประการดังปรากฏในตารางข้างล่างนี้

ตารางที่ ๔.๔ ตัวชี้วัดคุณลักษณะผู้นำทางการเมืองที่พึงประสงค์

ตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท

ที่	คุณลักษณะผู้นำทางการเมืองที่พึงประสงค์ตามแนวพุทธ	ตัวชี้วัดคุณลักษณะผู้นำทางการเมืองที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์ตามแนวพุทธศาสนาเถรวาท
๑	ผู้นำทางการเมืองผ่านการเตรียมพร้อมก่อนเป็นผู้นำทางการเมืองคือ ฝึกตนด้วยการศึกษาศาสตร์ทั้งหลายและปฏิบัติศีลสมาธิ และปัญญาการเจริญกัมมัฏฐาน เจริญสติในชีวิตประจำวันและมีความปรารถนาที่จะเป็นผู้นำที่ทำได้เพื่อผู้อื่น ทำให้เป็นคนดีที่ปกครองดี	๑.ผ่านการเรียนรู้รัฐศาสตร์ตามแนวพุทธ ๒.ผ่านการเรียนรู้งานวิจัยพระไตรปิฎกที่บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ ๓.ผ่านการเรียนรู้กัมมัฏฐานในภาคทฤษฎี ๔.มีปกติช่วยเหลือผู้อื่น รักในงานที่ได้บริการผู้อื่น ๕.ผ่านการฝึกสมณะและวิปัสสนากัมมัฏฐานในภาคปฏิบัติ ๖.ผ่านการฝึกสติและศาสตร์ออกกำลังกายเพื่อสุขภาพเช่นโยคะและฤาษีดัดตนเป็นต้น ๗.ผ่านการเรียนรู้ศาสตร์ทั้งหลายในระดับบัณฑิตศึกษา ๘.มีศีล ๕ และมีกุศลกรรมบถ ๗ ประการเบื้องต้นอยู่เป็นปกติในชีวิต
๒	เมื่อใช้อำนาจทางการเมืองคือ สอนและเผยแผ่ศีล ๕ รักษาศีลอุโบสถในวันพระใหญ่ ปฏิบัติจกวัตติวัตร ๕ คือ ยุทธศาสตร์สร้างคนดี ดูแลชีวิตตน ช่วยคนอื่น	๙.ส่งเสริมให้ประชาชนเป็นคนดีตามศีล ๕ ในขั้นต้น ๑๐.ส่งเสริมให้ประชาชนเป็นคนดีตามกุศลกรรมบถในขั้นกลาง ๑๑.ส่งเสริมและสนับสนุนให้พระภิกษุสงฆ์ ภิกษุณีสงฆ์และแม่ชีสอนมรรคมืองค์ ๘ ซึ่งเป็นความดีขั้นสูงสุดแก่ประชาชน ๑๒.นายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรีรักษาศีลอุโบสถในวันพระใหญ่ ๑๓.มีความเคารพและยกย่องต่อพระมหากษัตริย์ในฐานะประมุขของชาติและพระบรมวงศานุวงศ์ ๑๔.มีการผูกมิตรไมตรีกับมิตรประเทศในอาเซียนและประเทศอื่นได้เป็นอย่างดี ๑๕.ดูแลข้าราชการทุกฝ่ายคือฝ่ายการเมือง ฝ่ายทหาร และฝ่ายพลเรือนเป็นอย่างดี ๑๖.ดูแลนักปราชญ์ นักวิชาการ นักศึกษา สื่อมวลชน พ่อค้า นัก

ที่	คุณลักษณะผู้นำทาง การเมืองที่พึงประสงค์ ตามแนวพุทธ	ตัวชี้วัดคุณลักษณะผู้นำทางการเมืองที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิ วัตน์ตามแนวพุทธศาสนาเถรวาท
		ธุรกิจทั้งในประเทศและต่างประเทศเป็นอย่างดี ๑๗.คุณแลพระสงฆ์และผู้มีศีลทั้งปวงในประเทศเป็นอย่างดี ๑๘.ปรีชาพระสงฆ์และผู้มีศีลอยู่เป็นประจำทุกสัปดาห์ ๑๙.คุณแลรักษาเนืองน และพันธุ์สัตว์ พันธุ์ไม้ และพันธุ์พืชตลอด ถึงทรัพยากรในประเทศทุกชนิดเป็นอย่างดี ๒๐.คุณแลและให้สวัสดิการแก่ผู้สูงอายุ ผู้เจ็บป่วย คนพิการ ช่วยเหลือและเยียวยาคนยากจนที่มีความพร้อมคือมีความดีตาม หลักศีล ๕ และกุศลกรรมบถ ๗ ข้อเบื้องต้น ๒๑.มีความพยายามและสามารถห้ามประชาชนจากอธรรม ทั้งหลายเช่นยาเสพติดและสิ่งมอมเมาคืออบายมุขทั้ง ๖ ประการ
๓	เมื่อลงจากอำนาจทาง การเมือง ให้บวชเป็น พระภิกษุปฏิบัติ กัมมัฏฐาน เผยแผ่พุทธ ธรรมและเป็นที่ปรึกษา ของผู้นำทางการเมืองรุ่น ต่อไป	๒๒.ส่งเสริมร่วมปฏิบัติในโครงการชุมชนเขียวเปี่ยมสุข ๒๓.ส่งเสริมและร่วมทำงานโครงการตามทางพระโพธิสัตว์ ๒๔.ส่งเสริมและร่วมทำงานโครงการตามรอยพระอรหันต์ ๒๕.ส่งเสริมและร่วมทำงานโครงการล้ออายุ
๔	การแก้ปัญหาที่สาเหตุที่ แท้จริงคือ ถ้าสาเหตุที่ แท้จริงคือความยากจน ผู้นำทางการเมืองแก้ ความขาดแคลนของ ประชาชนได้ แต่แก้ความ อยากรวยของประชาชน ไม่ได้	๒๖.ส่งเสริมโครงการรับรู้ปัญหาเพื่อพัฒนาสังคมไทย ๒๗.มีความพยายามแก้ปัญหาความยากจนอย่างรวดเร็วที่สุด ๒๘.ไม่พยายามทำโครงการการก่อสร้างที่รัฐบาลอยากทำแต่ สร้างความยากจนเชิงโครงสร้างแก่ประชาชนในระยะยาว ๒๙.ใช้ทรัพยากรของประเทศให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนให้ มากที่สุดโดยทำลายทรัพยากรธรรมชาติให้น้อยที่สุด ๓๐.ส่งเสริมโครงการชีวิตดีเพราะมีพอเพียง ๓๑.รู้จักใช้สื่อโซเชียลมีเดียและเทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์ในทาง สร้างสรรค์มากที่สุด

ที่	คุณลักษณะผู้นำทาง การเมืองที่พึงประสงค์ ตามแนวพุทธ	ตัวชี้วัดคุณลักษณะผู้นำทางการเมืองที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิ วัตน์ตามแนวพุทธศาสนาเถรวาท
๕	สร้างทีมงานที่ปรึกษาเป็น นักปราชญ์ทรงความดี	๓๒. ส่งเสริมและร่วมปฏิบัติเป็นตัวอย่างแก่รัฐมนตรีในโครงการ นายกพบประชาชน ๓๓. ส่งเสริมและร่วมปฏิบัติในโครงการนายกปรึกษาคนดี ๓๔. ส่งเสริมให้รัฐมนตรีพบประชาชนและปรึกษาคนดี
๖	สร้างพรรคการเมืองและ เครือข่ายของคนดีให้เต็ม พื้นที่ปกครอง เพื่อ เป้าหมายคือประชาชน เบิกบานในความดีของ รัฐบาล คือรัฐบาลที่มีคุณ กรรมบถ ๑๐ ประการ ครบถ้วน	๓๕. ส่งเสริมและร่วมปฏิบัติในโครงการเครือข่ายคนดี ๓๖. ส่งเสริมและร่วมปฏิบัติในโครงการสร้างคนดีเต็มแผ่นดิน ๓๗. ส่งเสริมและร่วมปฏิบัติในโครงการรัฐบาลคุณศัลยกรรมบถ ๓๘. ส่งเสริมให้เกิดมีพรรคการเมืองที่มีนโยบายสอดคล้องกับธัม มิกประชาธิปไตย

อย่างไรก็ตาม แม้ตัวชี้วัดจะทำให้เป็นระดับเดียวแต่การจะนำแนวคิดธัมมิกประชาธิปไตย
นี้ไปใช้อย่างเต็มสูตรย่อมเป็นเรื่องที่ทำให้เกิดขึ้นจริงได้ยาก ผู้วิจัยเห็นว่า ควรจัดให้มีระดับขึ้น ๓
ระดับด้วยกันคือระดับสูงสุด ระดับชั้นกลาง และระดับขั้นต้น ในรูปแบบคุณลักษณะผู้นำทาง
การเมืองที่พึงประสงค์จะใช้คำย่อว่า ส คือ ขั้นสูงสุด, ก คือชั้นกลาง, ต คือขั้นต้น จะกล่าวถึงระดับ
สูงสุดก่อน ระดับชั้นกลาง และระดับขั้นต้นไปตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๕ รั้วมิกประชาธิปไตยระดับสูงสุด

ประเด็น สำคัญ	คุณลักษณะผู้นำใน ตะวันตก (นิโรหรือเป้าหมาย แบบตะวันตก)	คุณลักษณะผู้นำใน ตะวันออก (นิโรหรือเป้าหมาย แบบตะวันออก)	คุณลักษณะ ผู้นำพุทธใน พระไตรปิฎก (นิโรแบบ พระไตรปิฎก)	คุณลักษณะ ผู้นำพุทธยุค ปัจจุบัน (นิโรหรือเป้า หมายปัจจุบัน)	วิธีการหรือ ข้อปฏิบัติ เป็นโครงการ (มรรคหรือวิธี การปัจจุบัน)
๑.ก่อน เป็น ผู้นำ ทางการ เมือง	เพลโตกล่าวไว้ ๒ ประการคือ ๑. เป็นกลุ่มธาตุ ทองคำ มีลักษณะใฝ่รู้ สนใจศึกษาหาความรู้ เพิ่มเติม ใช้เหตุผล มี ความสามารถในการ วิเคราะห์ เข้าใจ คุณธรรม และจริยธรรม ๒.ได้รับการศึกษาอัน เป็นกลไกสำคัญของ รัฐ คือการศึกษาที่มุ่ง ทำให้คนในสังคมมี ค่านิยมที่พึงประสงค์ และมีคุณธรรม จริยธรรม คือผ่าน การศึกษาทั้ง ๓ ขั้นตอน อริสโตเติลกล่าวว่า ก่อนรับตำแหน่งต้อง ได้รับการศึกษาที่	เล่าจื๊อต้องการให้ ปราชญ์ผู้เข้าถึง ธรรมชาติคือเต๋า เป็นผู้ปกครอง เท่ากับ เล่าจื๊อต้องการให้ นักปราชญ์ผู้เข้าถึงสัจ ธรรมกับนักปกครอง เป็นคนเดียวกัน ขงจื๊อกล่าวไว้ ๔ข้อ ๑.อบรมตนให้มี คุณธรรมความดี ๒. แสวงหาวิทยาการ ความรู้เพิ่มเติม ๓.ประสบความสำเร็จ แล้วต้องอนุวัตร ตามความชอบธรรม นั้น ๔. ละความ ผิดพลาดด้วยการ ปรับปรุงตนใหม่ได้ เสมอ ไม่ถือรั้น เดินทางผิด การ ละอายบาปทำให้	๑. เตรียมพร้อม ก่อนเข้าสู่ อำนาจด้วย การศึกษา จนกระทั่งมี ทั้งความรู้ และนิสัย ประกอบด้วย คุณธรรม	๑.ผู้นำทาง การเมืองผ่าน การเตรียมพร้อม ก่อนเป็นผู้นำ ทางการเมือง คือ ผูกพันด้วย การ ศึกษาศาสตร์ ทั้งหลายและ ปฏิบัติศีล สมาธิ และ ปัญญา การ เจริญ กัมมัฐาน และเจริญสติใน ชีวิตประจำวัน	๑.โครงการ เรียนสิ่งดีวิถี พุทธ ๓๐ วัน ๒.โครงการ อบรม กัมมัฐาน ๔๕ วัน

ประเด็น สำคัญ	คุณลักษณะผู้นำใน ตะวันตก (นิโรธหรือเป้าหมาย แบบตะวันตก)	คุณลักษณะผู้นำใน ตะวันออก (นิโรธหรือเป้าหมาย แบบตะวันออก)	คุณลักษณะ ผู้นำพุทธใน พระไตรปิฎก (นิโรธแบบ พระไตรปิฎก)	คุณลักษณะ ผู้นำพุทธยุค ปัจจุบัน (นิโรธหรือเป้า หมายปัจจุบัน)	วิธีการหรือ ข้อปฏิบัติ เป็นโครงการ (มรรคหรือวิธี การปัจจุบัน)
	สามารถเสริมสร้างให้ มนุษย์มีจิตใจที่ดี และ ร่างกายแข็งแรง มี คุณธรรมทางปัญญา และทางศีลธรรม มี ปัญญา เกิดจาก กระบวนการเรียนรู้ ทางสังคมเกี่ยวกับ ความดี เพื่อเป้าหมาย แห่งความสุขในชีวิตมี ศีลธรรม เกิดจาก กระบวนการอบรม บ่ม เพาะให้คนประพฤติดี ปฏิบัติดี	องอาจ			
๒. ขณะ เป็น ผู้นำ ทางการ เมือง	เพลโตกล่าวไว้ ๓ ประการ ๑. เป็นผู้เสียสละ อุทิศตนและใช้อำนาจ ในการปกครองเพื่อ ประโยชน์ของสังคม และประชาชน คุณธรรมคือความ เสียสละต้องมี ตลอดเวลา	เล่าจื๊อกล่าวว่า ๑. บริหารงานโดยไม่ กระทำการที่ฝืน ธรรมชาติและไม่ กระทำเพราะเห็นแก่ ตัว ๒. อบรมสั่งสอน ด้วยการไม่พูดคือไม่มี กฎกติกามากมาย ๓. ปล่อยให้ทุกสิ่ง ดำเนินไปโดยไม่	๒. เมื่ออยู่ใน อำนาจก็ บำเพ็ญจักก วัตติวัตรครบ ๕ ประการ สอนศีล ๕ แก่ เมือง ใกล้เคียง รักษาศีล อุโบสถในวัน	๒. เมื่อใช้ อำนาจทาง การเมืองคือ สอนและ เผยแพร่วีร รักษาศีล อุโบสถในวัน พระใหญ่ ปฏิบัติจักกวัตติ วัตร ๕ คือ	๑. โครงการ อบรม กัมมัฏฐาน ๑๕ วัน (ทุก ปีที่ยังดำรง ตำแหน่ง) ๒. โครงการ นายกอยู่ อุโบสถในวัน พระใหญ่

ประเด็น สำคัญ	คุณลักษณะผู้นำใน ตะวันตก (นิโรหรือเป้าหมาย แบบตะวันตก)	คุณลักษณะผู้นำใน ตะวันออก (นิโรหรือเป้าหมาย แบบตะวันออก)	คุณลักษณะ ผู้นำพุทธใน พระไตรปิฎก (นิโรแบบ พระไตรปิฎก)	คุณลักษณะ ผู้นำพุทธยุค ปัจจุบัน (นิโรหรือเป้า หมายปัจจุบัน)	วิธีการหรือ ข้อปฏิบัติ เป็นโครงการ (มรรคหรือวิธี การปัจจุบัน)
	๒. ไม่ควรมีทรัพย์สิน และครอบครัว เพราะ จะทำให้เกิดความโลภ และเมื่อไม่มีครอบครัว จะทำให้มีอิสระในการ อุทิศ ทุ่มเทในการ ทำงานให้กับ ประชาชนต่อมาข้อนี้ ได้ผ่อนปรนเพียงให้มี กฎหมาย ๓. ผู้ปกครองที่เป็น ปราชญ์ สามารถ ตัดสินปัญหาต่างๆ โดยใช้ดุลพินิจได้ จึง ไม่จำเป็นต้องใช้ กฎหมาย เพราะต้อง มาทำการศึกษา วุ่นวาย อริสโตเติลกล่าวว่า ขณะดำรงตำแหน่งใช้ อำนาจในการปกครอง เพื่อประโยชน์ของ สังคม ถือว่าเป็นนัก	ครอบงำ ๔.มีเวลาว่าง ไม่มากนัก ๕.ใช้คน และสิ่งของทุกอย่างให้ เกิดประโยชน์ ๖.ไม่ใช้ กำลังอำนาจปกครอง บ้านเมือง ๗.ตัดใจ จากความฟุ้งเฟ้อ อวดมั่งมีและการทำ เกินกว่าเหตุ ๘.รักษา แก้วสามดวงคือ เมตตา ประหยัด ทำ อะไรอย่าเอาเด่นล้ำ หน้าประชาชน ๙.เจ้า นครใหญ่อ่อนน้อมต่อ นครเล็ก และเจ้านคร เล็กไม่เรียกร้องจนเกิน กว่าเหตุต่อนครใหญ่ ขงจื๊อกล่าวว่า ๑.มองในมุมมอง เดียวกับประชาชน ๒.เพียรพยายาม ปฏิบัติตามความรู้ อย่างอ่อนน้อม	๑๔ หรือ ๑๕ คำ	ยุทธศาสตร์ สร้างคนดี ดูแล ชีวิตตน ช่วยคน อื่น	๓.โครงการ รักป่า รักน้ำ รักชีวิต ๔.โครงการ ศีล ๕ ทัว แผ่นดิน ๕.โครงการ สวดมนต์ทั้ง แผ่นดิน ๖.โครงการ อานาปาน สติทั้ง แผ่นดิน

ประเด็น สำคัญ	คุณลักษณะผู้นำใน ตะวันตก (นิโรหรือเป้าหมาย แบบตะวันตก)	คุณลักษณะผู้นำใน ตะวันออก (นิโรหรือเป้าหมาย แบบตะวันออก)	คุณลักษณะ ผู้นำพุทธใน พระไตรปิฎก (นิโรแบบ พระไตรปิฎก)	คุณลักษณะ ผู้นำพุทธยุค ปัจจุบัน (นิโรหรือเป้า หมายปัจจุบัน)	วิธีการหรือ ข้อปฏิบัติ เป็นโครงการ (มรรคหรือวิธี การปัจจุบัน)
	ปกครองที่ดี	เอื้อเฟื้อ ซื่อสัตย์ต่อ ประชาชน จริ่งจ้งต่อ หน้าที่ สร้างพระคุณ ต่อประชาชน			
๓.ลง จากการ เป็น ผู้นำ ทางการ เมือง	เพลโตและอริสโตเติล ไม่ได้กล่าวถึงประเด็น นี้	เล่าจื๊อและขงจื๊อไม่ได้ กล่าวถึงประเด็นนี้	๓.เมื่อลงจาก อำนาจถ้าไม่ มีพระพุทเจ้า ก็บวชเป็น พระฤาษี ถ้า ยุคนั้นมี พระพุทเจ้าก็ บวชในสำนัก ของ พระพุทเจ้า	๓.เมื่อลงจาก อำนาจทาง การเมือง ให้ บวชเป็น พระภิกษุปฏิบัติ กัมมัฏฐาน เผย แผ่พุทธธรรม และเป็นที่ ปรึกษาของ ผู้นำทาง การเมืองรุ่น ต่อไป	๑.โครงการปฐ ชนียชีวีเปี่ยม สุข ๒.โครงการ ตามทางพระ โพธิสัตว์ ๓.โครงการ ตามรอยพระ อรหันต์ ๔.โครงการ ล้ออายุ
๔.การ แก้ ปัญหา ของสัง คม	เพลโตกล่าวว่า รัฐที่ เหมาะกับการค้าขาย ติดต่อควรอยู่ริมทะเล อริสโตเติลกล่าวว่า ๑.ผู้นำที่ดีขึ้นอยู่กับรัฐ ที่ดี	เล่าจื๊อกับขงจื๊อกล่าว ให้วิธีการแก้ปัญหาไว้ เหมือนกับประเด็นที่ ๒ คือขณะเป็นผู้นำ ทางการเมือง	๔.แก้ปัญหาที่ สาเหตุที่ แท้จริง	๔.การ แก้ปัญหาที่ สาเหตุที่แท้จริง คือ ถ้าสาเหตุที่ แท้จริงคือความ ยากจน ผู้นำ ทางการเมือง	๑.โครงการ รับรู้ปัญหา เพื่อพัฒนา สังคมไทย ๒.โครงการ ชีวิที่ดี เพราะ มีพอเพียง

ประเด็น สำคัญ	คุณลักษณะผู้นำใน ตะวันตก (นิโรหรือเป้าหมาย แบบตะวันตก)	คุณลักษณะผู้นำใน ตะวันออก (นิโรหรือเป้าหมาย แบบตะวันออก)	คุณลักษณะ ผู้นำพุทธใน พระไตรปิฎก (นิโรแบบ พระไตรปิฎก)	คุณลักษณะ ผู้นำพุทธยุค ปัจจุบัน (นิโรหรือเป้า หมายปัจจุบัน)	วิธีการหรือ ข้อปฏิบัติ เป็นโครงการ (มรรคหรือวิธี การปัจจุบัน)
	๒.รัฐที่ดีต้องปกครอง ด้วยกฎหมาย			แก้ความขาด แคลนของ ประชาชนได้ แต่แก้ปัญหา ความอยากรวย ของประชาชน ไม่ได้	
๕.มีคน ดีเป็นที่ ปรึกษา	เพลโตเน้นให้ นักปราชญ์คือคนดีมา เป็นนักปกครองอยู่ แล้ว อริสโตเติลเน้นว่าผู้นำ ดีเกิดในรัฐที่ดี แต่ทั้งสองไม่ได้กล่าว ประเด็นนี้ไว้โดยตรง	เล่าจื๊อกับขงจื๊อกล่าว ให้วิธีการแก้ปัญหาไว้ เหมือนกับประเด็นที่ ๒ คือขณะเป็นผู้นำ ทางการเมือง เล่าจื๊อ มุ่งให้ผู้นำทางการ เมืองปรึกษาผู้เข้าถึง เต๋า ส่วนขงจื๊อเน้นให้ ให้ปรึกษาผู้เป็น ปราชญ์ บัณฑิต วิญญูชนและ อริยบุคคล	๕.มี นักปราชญ์ ทรงความดี เป็นที่ปรึกษา	๕.สร้างทีมงาน ที่ปรึกษาเป็น นักปราชญ์ทรง ความดี	๑.โครงการ ปรึกษาคณบดี
๖.การ สร้าง เครือข่าย คนดี	เพลโตและอริสโตเติล ไม่ได้กล่าวถึงประเด็น นี้โดยตรง แต่กล่าวถึงการพัฒนา พลเมืองด้วย	เล่าจื๊อต้องการให้คน เข้าถึงเต๋าโดยไม่ จำเป็นเรียนมาก แต่ขงจื๊อกล่าวถึงการ	๖.สร้าง ทีมงานและ เครือข่ายคนดี เต็มพื้นที่ ปกครอง	๖.สร้างพรรค การเมืองและ เครือข่ายของ คนดีให้เต็ม พื้นที่ปกครอง	๑.โครงการ เครือข่ายคน ดี ๒.โครงการ สร้างคนดี

ประเด็น สำคัญ	คุณลักษณะผู้นำใน ตะวันตก (นิโรหรือเป้าหมาย แบบตะวันตก)	คุณลักษณะผู้นำใน ตะวันออก (นิโรหรือเป้าหมาย แบบตะวันออก)	คุณลักษณะ ผู้นำพุทธใน พระไตรปิฎก (นิโรแบบ พระไตรปิฎก)	คุณลักษณะ ผู้นำพุทธยุค ปัจจุบัน (นิโรหรือเป้า หมายปัจจุบัน)	วิธีการหรือ ข้อปฏิบัติ เป็นโครงการ (มรรคหรือวิธี การปัจจุบัน)
	การศึกษาให้ดีที่สุด	พัฒนาประชาชนให้ เป็นปราชญ์และวิญญู ชน		เพื่อเป้าหมาย คือประชาชน เบิกบานใน ความดีของ รัฐบาล คือ รัฐบาลที่มีกุศล กรรมบถ ๑๐ ประการ ครบถ้วน	เต็มแผ่นดิน ๓.โครงการ รัฐบาลกุศล กรรมบถ

๔.๓.๑.๑ ประเด็นก่อนเป็นผู้นำทางการเมืองที่พึงประสงค์มีรายละเอียดของ
โครงการคือ รัฐบาลให้งบประมาณสนับสนุนให้ผู้ประสงค์จะทำงานการเมืองทั้งในระดับชาติและ
ระดับท้องถิ่นได้เข้าฝึกอบรมในโครงการดังต่อไปนี้

๑. โครงการเรียนสิ่งดีวิถีพุทธ ๓๐ วัน หมายถึง การเรียนพระไตรปิฎกกับการ
ประยุกต์ใช้กับศาสตร์สมัยใหม่ เน้นที่วิชาพื้นฐานนักปราชญ์ ๙ วิชาเช่นรัฐศาสตร์ตามแนวพุทธ
และการใช้สื่อทุกชนิดเพื่อเผยแพร่ธรรมประยุกต์ พร้อมทั้งศึกษางานวิจัยที่ประยุกต์พุทธธรรมกับ
ศาสตร์สมัยใหม่ซึ่งมีเพิ่มมากขึ้นจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
มหามกุฏราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยอื่นๆ รวมถึงศึกษากัมมัฏฐานในภาคทฤษฎี โดยบุคลากร
จากมหาวิทยาลัยทั้งสองแห่งข้างต้นเป็นผู้อบรม

๒. โครงการอบรมกัมมัฏฐาน ๔๕ วัน หมายถึง ศึกษากัมมัฏฐานในภาคปฏิบัติด้วยการ
ฝึกสมถกัมมัฏฐานเป็นเวลา ๒๒ วัน ฝึกวิปัสสนากัมมัฏฐานเป็นเวลา ๒๒ วัน ทบทวนรัฐศาสตร์
แนวพุทธกับธัมมิกะประชาธิปไตยเป็นเวลา ๑ วัน ตามสถานที่และพระอาจารย์ที่สมเด็จ
พระสังฆราชหรือผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนสมเด็จพระสังฆราชมอบหมายให้ทำการสอนเช่นฝึกสมถ
กัมมัฏฐานที่สวนโมกขนิมิตนาชาติ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นเวลา ๒๒ วัน ฝึกวิปัสสนากัมมัฏฐานที่

วัดภักทันทะอาสาฬหาราม จังหวัดชลบุรี เป็นเวลา ๒๒ วัน ทบพทวนรัฐศาสตร์ตามแนวพุทธกับธัมมิกะ
ประชาธิปไตยที่รัฐสภา ๑ วันเป็นต้น

สรุป ๒ โครงการนี้คือ ๑.โครงการเรียนสิ่งดีวิถีพุทธ ๓๐ วัน/ชั้นกลาง ๑๕/ชั้นต้น ๗
วัน ๒.โครงการอบรมกัมมัฏฐาน ๔๕ วัน/ชั้นกลาง ๓๐/ชั้นต้น ๑๕ วัน

ห้ามมิให้ผู้ไม่ผ่านการฝึกอบรมตามโครงการทั้ง ๒ นี้เข้าสู่งการสมัครเพื่อรับการ
เลือกตั้งในทุกกรณี ในกรณีที่ผู้ประสงค์จะทำงานการเมืองนับถือศาสนาอื่นก็ให้ฝึกตนตามแนวของ
ศาสนานั้นเช่นกัน โครงการที่เหลือหลังจากนี้ก็มีนัยยะแบบเดียวกันกับโครงการทั้งสองโครงการนี้
จึงจะกล่าวโครงการที่เหลือโดยย่อเท่านั้น

๔.๓.๑.๒ ประเด็นที่ ๒ ขณะเป็นผู้นำทางการเมืองที่พึงประสงค์มีรายละเอียดของ
โครงการคือ รัฐบาลให้งบประมาณสนับสนุนให้ผู้ประสงค์จะทำงานการเมืองทั้งในระดับชาติและ
ระดับท้องถิ่นได้เข้าฝึกอบรมในโครงการดังต่อไปนี้

- ๑.โครงการอบรมกัมมัฏฐาน ๑๕ วัน (ทุกปีที่ยังดำรงตำแหน่งทั้งชั้นสูงสุด/ชั้นกลาง/
ชั้นต้น)
- ๒.โครงการนายกออยู่อุโบสถในวันพระใหญ่ (ส,ก)
- ๓.โครงการรักป่า รักน้ำ รักชีวิต (ส,ก,ต)
- ๔.โครงการศีล ๕ ทัวแผ่นดิน (ส)
- ๕.โครงการสวดมนต์ทั้งแผ่นดิน (ส)
- ๖.โครงการอานาปานสติทั้งแผ่นดิน (ส)

๔.๓.๑.๓ ประเด็นที่ ๓ ขณะลงจากตำแหน่งผู้นำทางการเมืองที่พึงประสงค์มี
รายละเอียดของโครงการคือ รัฐบาลให้งบประมาณสนับสนุนให้ผู้ประสงค์จะทำงานการเมืองทั้งใน
ระดับชาติและระดับท้องถิ่นได้เข้าฝึกอบรมในโครงการดังต่อไปนี้

- ๑.โครงการปฐนียชีวีเปี่ยมสุข (ส,ก,ต)
- ๒.โครงการตามทางพระโพธิสัตว์ (ส)
- ๓.โครงการตามรอยพระอรหันต์ (ส)
- ๔.โครงการล้ออายุ (ส,ก,ต)

๔.๓.๑.๔ ประเด็นที่ ๔ การแก้ปัญหาสังคมของผู้นำทางการเมืองที่พึงประสงค์มี

รายละเอียดของโครงการคือ รัฐบาลให้งบประมาณสนับสนุนให้ผู้ประสงค์จะทำงานการเมืองทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นได้เข้าฝึกอบรมในโครงการดังต่อไปนี้

๑.โครงการรับรู้ปัญหาเพื่อพัฒนาสังคมไทย (ส,ก,ต)

๒.โครงการชีวิตดี เพราะมีพอเพียง (ส,ก,ต)

๔.๓.๑.๕ ประเด็นที่ ๕ มีนักปราชญ์ทรงคุณวุฒิเป็นที่ปรึกษาผู้นำทางการเมืองที่พึง

ประสงค์มีรายละเอียดของโครงการคือ รัฐบาลให้งบประมาณสนับสนุนให้ผู้ประสงค์จะทำงานการเมืองทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นได้เข้าฝึกอบรมในโครงการดังต่อไปนี้

๑.โครงการนายกพบประชาชน(ส,ก,ต)

๒.โครงการนายกปรึกษาคนดี(ส,ก,ต)

๓.โครงการรัฐมนตรีพบประชาชนและปรึกษาคนดี (ส,ก,ต)

๔.๓.๑.๖ ประเด็นที่ ๖ การสร้างเครือข่ายคนดีของผู้นำทางการเมืองที่พึงประสงค์มี

รายละเอียดของโครงการคือ รัฐบาลให้งบประมาณสนับสนุนให้ผู้ประสงค์จะทำงานการเมืองทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นได้เข้าฝึกอบรมในโครงการดังต่อไปนี้

๑.โครงการเครือข่ายคนดี(ส,ก,ต)

๒.โครงการสร้างคนดีเต็มแผ่นดิน(ส)

๓.โครงการรัฐบาลกุศลกรรมบถ(ส)

ต่อไปนี้จะได้นำแนวความคิดถ้ามักประชาธิปไตยนี้ไปสัมภาษณ์ผู้ทรงความรู้ด้านรัฐศาสตร์ตามแนวพุทธ ผู้วิจัยมีแนวคิดจะใช้คำสัมภาษณ์ เพียง ๔ ประเด็น แต่ใน ๔ ประเด็นที่ว่านี้สามารถยืนยันและสอดคล้องกับคุณลักษณะ ผู้นำทางการเมืองที่พึงประสงค์ในพระพุทธศาสนาเถรวาททั้ง ๖ ประเด็นเช่นวิธีการสร้างผู้นำทางการเมืองตามแนวพุทธด้วยการเรียนรู้รัฐศาสตร์ตามแนวพุทธและการฝึกกัมมัฏฐานก็จะอยู่ในประเด็นที่ ๔ ประเด็นทั้ง ๔ ประการมีดังนี้

๑.ผู้นำการเมืองที่ดีทั่วไป

๒. ผู้นำทางการเมืองที่ดีแบบพุทธในอดีตหรือในพระไตรปิฎก

๓. ผู้นำทางการเมืองที่ดีแบบพุทธในปัจจุบัน

๔. วิธีสร้างผู้นำทางการเมืองตามแนวพุทธ

จะเขียนถึงการสัมภาษณ์ผู้ทรงความรู้ด้านรัฐศาสตร์ตามแนวพุทธไปตามลำดับ

๔.๔ คุณลักษณะผู้นำทางการเมืองที่พึงประสงค์จากการสัมภาษณ์

ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยจะแบ่งเป็นประเด็นทั้ง ๔ โดยในแต่ละประเด็นจะมีช่วงสรุปของผู้วิจัยตามด้วยช่วงสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จะกล่าวถึงเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ให้สัมภาษณ์ก่อน โดยผู้ให้สัมภาษณ์จะมีคุณสมบัติต่อไปนี้เป็นอย่างใดอย่างหนึ่ง

๑. เคยเขียน บรรยาย หรือปาฐกถาเกี่ยวกับสังคม การเมือง การปกครองและเศรษฐกิจตามแนวพุทธหรือปรัชญาการเมืองการปกครองตามแนวพุทธ

๒. เคยสอนวิชารัฐศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์หรือวิชาการปกครองแบบพุทธในมหาวิทยาลัยสงฆ์

ในผู้ทรงคุณวุฒิ ๘ ท่าน มี ๔ ท่านที่เคยเขียนตำราหรือหนังสือเรื่องรัฐศาสตร์ตามแนวพุทธ และศึกษาเรื่องนี้อยู่ในระดับจริงจัง และอีก ๔ ท่านศึกษาเรื่องนี้อยู่ในระดับปกติ ในคำสัมภาษณ์ทั้ง ๑๐ ข้อ นั้น ผู้ทรงคุณวุฒิจะตอบข้อไหนหรือเว้นข้อไหนก็ได้ตามดุลยพินิจของผู้ทรงคุณวุฒิเอง

ผู้วิจัยขอกล่าวถึงรูปแบบคุณลักษณะผู้นำทางการเมืองทั้ง ๔ ประเด็นไปตามลำดับ

๔.๔.๑ คุณลักษณะของผู้นำทางการเมืองที่ดีทั่วไป

คุณลักษณะของผู้นำทางการเมืองที่ดีทั่วไป ปรากฏอยู่ในสื่อสารมวลชนและตำราที่ใช้ศึกษาโดยทั่วไปผู้วิจัยสรุปได้ว่า ผู้นำต้องมีการศึกษาเรียนรู้ที่อดเยี่ยม เข้าใจประเทศของตนอย่างถ่องแท้คือรู้จุดแข็ง จุดอ่อน อุปสรรคและโอกาสที่ประเทศของตนมี โดยย่อคือรู้ปัญหาและทางออกจากปัญหาในสังคมของตน มีความจำดีและมีจินตนาการสร้างสรรค์ สามารถคิดยืดหยุ่นตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนไปได้ดี และตัวผู้นำเองก็มีความมุ่งมั่นตั้งใจ เอาใจใส่ อดทนและมีความกล้าหาญที่สูงกว่าคนปกติทั่วไป โดยมีหลักพิจารณาดังนี้^๐

^๐ รศ.ดร.ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์, นักการเมืองไทย:จริยธรรม ผลประโยชน์ทับซ้อน การคอร์รัปชัน, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สายธาร, ๒๕๔๙), หน้า ๓๐๙.

๑.ไม่คอร์รัปชันหรือเว้นทุจริตที่เห็นได้ชัดเช่น การคอร์รัปชันสีดำ ที่ประชาชนรับไม่ได้

๒.คุณลักษณะของผู้นำทางการเมืองที่เป็นคนดีพิจารณาที่ ๕ ประเด็นคือ
 ๒.๑ คุณสมบัติส่วนบุคคล ๖ ประการคือ ความรอบคอบติดตามเอาใจใส่
 ความซื่อสัตย์จริงใจ ความรู้จักประเทศตนตามเป็นจริง การศึกษา ความสามารถ ประสพการณ์
 ๒.๒ ทักษะคติ
 ๒.๓ พฤติกรรม
 ๒.๔ จิตสำนึกทางการเมือง
 ๒.๕ อุดมการณ์ทางการเมือง
 ๓.การได้มาซึ่งอำนาจทางการเมือง รวมทั้งสืบต่ออำนาจเป็นไปโดยสุจริต เทียบ
 ธรรมคือ

๓.๑ ไม่ทุจริตในการเลือกตั้ง
 ๓.๒ ใช้วิธีการหาเสียงเลือกตั้งด้วยความโปร่งใส
 ๓.๓ ใช้เงินหาเสียงเลือกตั้งตามที่ คณะกรรมการการเลือกตั้ง(กกต.)กำหนด
 ๔. การใช้อำนาจทางการเมือง ใช้ไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนส่วนใหญ่คือ
 ๔.๑ การออกกฎหมายอย่างมีคุณภาพ
 ๔.๒ การบริหารประเทศอย่างมีประสิทธิภาพ
 ๔.๓ การพัฒนาประเทศอย่างมีประสิทธิภาพ
 ๕.ลงจากอำนาจแล้ว ไปทำอะไรก็ได้ ไม่ค่อยมีใครกล่าวถึงจุดนี้
 เมื่อไปสัมภาษณ์ก็ได้คำตอบจากการสัมภาษณ์ในข้อถัดไป

๔.๔.๒ คุณลักษณะของผู้นำทางการเมืองที่ดีทั่วไปจากการสัมภาษณ์

ผู้ให้สัมภาษณ์ทั้ง ๔ ท่านได้แสดงความเห็นเรื่องคุณลักษณะของผู้นำทางการเมืองที่ดี
 ทั่วไปจากคำถามที่ว่า ผู้นำทางการเมืองที่ดีในความเห็นของอาจารย์เป็นอย่างไร เขาเป็นคน
 อย่างไร ได้อำนาจมาอย่างไร ใช้อำนาจไปอย่างไร ลงจากอำนาจแล้วทำอะไร

คำตอบที่ปูพื้นฐานทำให้ผู้วิจัยเห็นภาพรวมของผู้นำทางการเมืองที่ดีชัดขึ้น และท่านให้
 คำว่า กล้ารับผิดชอบ แทนที่จะใช้ว่า รับผิดชอบ โดย ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่า “ ผู้นำทางการเมืองที่ดี ควรมี
 ความเสียสละ กล้าหาญ (กล้าริเริ่ม,กล้าทำสิ่งยาก,กล้ารับผิดชอบ) มีความซื่อสัตย์สุจริต มีเมตตา
 กรุณา อดกลั้นต่ออารมณ์ ใจกว้าง รับฟังความเห็นต่าง เปิดโอกาสให้ผู้คนมีส่วนร่วมในการ
 ตัดสินใจ ไม่หลงอำนาจ รู้จักบังคับใจคนให้ทำตามโดยไม่ต้องใช้วิธีบังคับ อีกทั้งไม่หวั่นไหวต่อ

โลกธรรมและสิ่งชั่วร้ายอื่น เราควรได้อำนาจมาจากวิถีทางที่ชอบธรรม โดยเฉพาะจากการยอมรับของทุกฝ่าย เมื่อได้อำนาจมาก็ใช้เพื่อจุดมุ่งหมายที่ดีงาม ด้วยวิธีการที่ดีงาม เมื่อลงจากอำนาจ ก็ไม่เศร้าโศกเสียใจหรืออาลัยอาวรณ์ และสามารถดำเนินชีวิตในบทบาทอื่นอย่างมีความสุขและมีคุณค่า”^๐

คำตอบที่ให้ข้อคิดจนสามารถแยกคนดีกับผู้ปกครองที่ดีออกจากกัน ผู้ทรงคุณวุฒิบอกว่า ถ้าเราเอาเป้าหมายคือการอยู่ดีมีสุขของประชาชนเป็นหลัก ต้องดูว่าคนดีนั้นปกครองได้ดีหรือไม่ บางครั้งคนดีอาจจะไม่ใช่ผู้ปกครองที่ดี เพราะไม่สามารถปกครองให้ประชาชนอยู่ดีมีสุขได้ บางครั้งผู้ปกครองที่อาจจะมีข้อปฏิบัติที่บกพร่องอยู่บ้างไม่ใช่คนดีในความเห็นของคนทั่วไป แต่ถ้าสามารถปกครองให้ประชาชนอยู่ดีมีสุขได้ ก็จัดเป็นผู้ปกครองที่ดี “แต่ถ้าเป็นทั้งคนดี และผู้ปกครองที่ดีก็ยอดเยี่ยมแต่จะหาจากที่ไหนล่ะ ถ้าจะเน้นคนดีอย่างเดียว เราก็ให้แม่ชีที่เป็นคนดีรักษาศีล ๘ ไปเป็นผู้ปกครองก็ได้ แต่อย่างไรก็ตามประชาชนก็อยากได้คนดี สมมติว่า ตอนแรกเลือกคนดีเข้ามา เขาก็ปกครองได้ดี ทำให้ประชาชนอยู่ดีกินดี แต่พฤติกรรมส่วนตัวของเขาเปลี่ยนไปเป็นคนไม่ดี ประชาชนก็อยากเปลี่ยนผู้นำใหม่ ให้เป็นคนที่ดีจนเคารพบูชาได้สนิทใจ ประชาธิปไตยคือการเปลี่ยนผู้นำได้ตามใจชอบ แต่บางครั้งก็ยังไม่ได้ดีเหมือนที่เราหวัง”^๐

คำตอบที่ให้ภาพคุณลักษณะผู้นำทางการเมืองที่ดีชัดมากขึ้นด้วยว่ามีตัวอย่างประเทศที่เขามีหลักการเลือกผู้นำที่มีประสิทธิภาพ ผู้ทรงคุณวุฒิบอกว่า ผู้นำทางการเมืองที่ดี เมื่อนั้นในโลกของคนธรรมดา ประเทศที่การเมืองอยู่ตัวแล้ว เช่น อังกฤษ อเมริกา หรืออย่างในยุโรป บางประเทศ มาตรฐานทางการเมืองสูงกว่าของไทย “ที่มันสูงมันไม่ได้สูงในแง่ประสิทธิภาพ แต่สูงกว่าในแง่จริยธรรม คือว่าสังคมเขามีกฎกติกา ข้อเรียกร้องทางจริยธรรมว่า ถ้าเป็นแบบนี้เขาจะไม่เลือกเป็นผู้นำ ถ้าเป็นแบบนี้เขาจะไม่เลือกเป็นผู้นำ เขาค่อนข้างจะชัด เรื่องการโกง การทำธุรกิจไปพร้อมกับเล่นการเมือง เขาจะถือมาก ถือว่ามันเป็นเรื่องทางจริยธรรม แต่ถ้าเป็นประเทศแบบบ้านเรา มาตรฐานทางจริยธรรมอันนั้นเรายังไปไม่ถึง แต่ก็น่าสงสัยว่า บ้านเราก็เป็นเมืองศาสนา แต่ทำไมชาวบ้านซึ่งบางทีก็เป็นชาวพุทธที่ดี เวลาเราไปบ้านนอก เค้ไ้ใส่บาตรพระ มาจำศีล แต่เวลาเลือกผู้แทน บางทีเค้ไ้รับเงิน มันแยกกันอยู่ ฝากให้ไปคิดว่ามันจะมีวิธีทำให้ ๒ เรื่องนี้มาอยู่รวมกันได้ยังไง แต่ผมสังเกตดูว่าในต่างประเทศที่จริยธรรมทางการเมืองสูง บางทีก็ไม่ได้มาจากศาสนาหรอก แต่ว่าผู้นำศาสนาที่ดีของเขาจะเป็นคนสำคัญที่เป็นเรี่ยวแรงให้ บางทีบ้านเราถ้าเรา

^๐ พระไพศาล วิสาโล, เจ้าอาวาสวัดป่าสุคะโต, ๒๐ ตุลาคม ๒๕๕๕.

^๐ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช, ป.ธ.๙, ราชบัณฑิต), เจ้าอาวาสวัดราชโอรสาราม, ๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๕.

มีผู้นำอย่างนั้นก็ดี อย่างในอเมริกาก็จะมีศาลลูกขุนบางคนที่จะช่วยให้การเมืองมันดี ในฟิลิปปินส์ก็เป็นแบบนั้น ประเทศฟิลิปปินส์ ถ้าบาทหลวงคาทอลิกไม่มีอิทธิพลนั้น การเมืองจะเลอะมาก”^๙

การเกิดขึ้นของผู้นำที่ดีท่านหนึ่งคือเนลสัน เมนเดลา ผู้ทรงคุณวุฒิบอก ว่า “ถ้าประชาชนอยู่ในระดับที่ทำไร่ทำนา เป็นเกษตรกรส่วนใหญ่ มาตรฐานทางการเมืองจะต่ำ แต่ยกเว้นบางประเทศ เช่น อินเดีย จริยธรรมทางการเมืองสูงกว่าบ้านเรามาก แต่โดยทั่วไปในฟิลิปปินส์ ลาว พม่า เขมร จะคล้ายกัน แต่ผู้นำทางการเมืองที่ดีนานครั้งจะเกิดขึ้นในบางประเทศซึ่งมีลักษณะสังคมพิเศษ เช่น อัฟริกาใต้ กรณีอัฟริกาใต้ น่าศึกษาคือว่า เนลสัน เมนเดลา เขาติดคุกอยู่ ๒๗ ปี เกือบ ๓๐ ปี มีคนเข้าไปดูคุกที่เขาอยู่ ห้องมันเล็กมาก มันกว้างเท่าโต๊ะตัวนี้เอง กางมือนยังไม่สุดเลย เขาอยู่ในนั่นตั้ง ๒๗ ปี พอได้รับเลือกเป็นประธานาธิบดี ประโยคแรกที่เค้าพูด คือ เขาอยากให้คนที่สนับสนุนเขาสวมในสิ่งที่คนขาวทำกับเขา คล้ายกับให้อภัย แล้วที่เขาคิดก็คือว่า ปกติถ้ามีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในประเทศอื่นทั่วไป ถ้าชั่วไหนดมาคนที่เคยทำงานให้กับชั่วนั้นก็จะถูกเปลี่ยน มันจะเป็นแบบนี้ตลอดในประเทศที่การเมืองยังไม่พัฒนา แต่ว่าสิ่งที่ประธานาธิบดีอัฟริกาใต้คนนี้ทำ คือ เขาใช้บอดีการ์ดชุดเดิมกับที่เป็นบอดีการ์ดของประธานาธิบดีคนที่ผิวขาว ตอนที่เขาเข้ามาในทำเนียบวันแรก พวกนี้เก็บของลงล่างจะไปแล้ว เพราะคิดว่ายังงี้ก็ถูกไล่หมด แต่คนๆนี้เค้าบอกว่าไม่ พวกคุณเคยทำยังงี้ ก็เป็นอย่างนั้น เขาใช้ทีมบริหารชุดเดิมหมดเลย มีตัวเขาต่างๆเท่านั้นที่มานั่งแทน เสร็จแล้วก็ปรากฏว่า คนคนนี้ก็ทำให้ประเทศอัฟริกาใต้กลายเป็น คนขาวกับคนดำปรองดองกันได้ รักกันได้ มันจะเกิดคนพิเศษแบบนี้เรื่อยๆที่ ซึ่งผมคิดว่าเป็นตัวอย่างของนักการเมืองที่ดี”^{๑๐}

ผู้ทรงคุณวุฒิเปรียบเทียบมหาตมะ คานธีกับเนลสัน เมนเดลา ว่าท่านให้น้ำหนักเนลสัน เมเดอร่ามากกว่าคานธีอีก ท่านรู้สึก ว่า ถ้าพูดเรื่องความซื่อตรงนั้น บางทีเนลสัน เมนเดลา มีมากกว่าคานธี คานธีบางครั้งยังมีเทคนิคอะไรบางอย่างอยู่ “แต่เนลสัน เมนเดลา เขาเป็นแบบนั้นจริงๆ แต่ว่าทั้งคู่แล้วทำยที่สุด แล้วก็ถูกคนที่สนับสนุนตัวเองอยู่เข้าใจผิด คนดำที่เคยทุกข์ทรมานที่เคยโดนคนขาวกลั่นแกล้งเคื่อก็เกลียด เนลสัน ว่าไปเข้ากับศัตรูได้ยังงี้ เหมือนคานธี ที่ทำยที่สุดแล้วก็ถูกพวกฮินดูลงขันมาจ้างฆ่า แต่ว่านักการเมืองที่ดีมันก็จะเป็นแบบนี้แหละ”^{๑๑}

^๙ ศ.ดร.สมภาร พรมทา, คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๓ ตุลาคม ๒๕๕๕.

^{๑๐} ศ.ดร.สมภาร พรมทา, อ้างแล้ว.

^{๑๑} ศ.ดร.สมภาร พรมทา, อ้างแล้ว.

ส่วนคำตอบที่เน้นให้มองภาพรวมว่าทุกคนมีหน้าที่ของตน เพราะการเมืองต้องสัมพันธ์กับทุกส่วน และแนะนำวิธีเปรียบเทียบผลงานของแต่ละปีหรือแต่ละรัฐบาล ผู้ทรงคุณวุฒิบอกว่า คำว่าการเมืองก็บอกอยู่แล้วว่าเกี่ยวข้องกับทั้งเมืองคือทุกฝ่าย เกี่ยวข้องหมดทั้งประเทศ การกล่าวถึงคุณลักษณะของผู้นำทางการเมืองที่ดีโดยเน้นที่นักการเมืองเพียงอย่างเดียวจะดูแคบเกินไป เพราะทุกฝ่ายมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับการเมือง “จึงควรกล่าวถึงคุณลักษณะของประชาชนคนไทยทุกกลุ่ม จึงจะเป็นความเจริญทั้งแก่ภาคการเมือง ภาคเศรษฐกิจ และภาคสังคม รัฐธรรมนูญบัญญัติให้อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขใช้อำนาจผ่านคณะรัฐมนตรี รัฐสภา และศาล ให้เป็นไปตามหลักนิติธรรม ทำให้เกิดความถูกต้อง บริสุทธิ์ ยุติธรรม ทุกฝ่ายทั้งฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายค้านก็ต้องใช้อำนาจเพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขของประชาชน ให้ประชาชนอยู่ดีกินดี ป้องกันศัตรูภายนอกและศัตรูภายใน ศัตรูภายในคือคนไม่ดีที่ทำลายความสงบสุขของประชาชน ใครทำผิดก็มีเจ้าหน้าที่สืบสวน สอบสวน จับกุมส่งฟ้องตามกระบวนการของกฎหมาย ทั้งหมดเป็นไปตามกฎหมาย ให้อำนาจรัฐบาลใดบริหารมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลดูที่ค่าลงทุน งบประมาณ เครื่องมือ เทียบกับความพึงพอใจของประชาชนโดยส่วนรวม เมื่อเอาสองรัฐบาลมาเทียบกันก็รู้ได้ว่า ถ้าใช้งบประมาณ เวลาไปกับความพึงพอใจของประชาชน แม้ในรัฐบาลเดิมแต่ละปีก็เปรียบเทียบกันได้ ว่าปีไหนบริหารดีกว่าปีไหน”^๖ ท่านได้เน้นให้เห็นว่าประชาชนต่างหากที่ควรจะเป็นคนดี ไม่ใช่ไปว่าผู้นำทางการเมืองแต่ฝ่ายเดียว “ผลการบริหารจึงมาจากประชาชน อย่าไปมองว่าเขาไม่ดี ถ้าคิดว่าเขาไม่ดีท่านเลือกเขาไปทำไม ประชาชนต่างหากต้องมีคุณลักษณะที่ดี ประชาชนต้องรู้หลักกฎหมาย ถ้าไม่เข้าใจหลักนิติรัฐนิติธรรม และปกป้องไว้ก็ไม่ถือเป็นประชาชนที่ดี แม้สื่อมวลชนก็ควรเป็นอย่างนี้ ไม่ควรมีอคติ ๔ แม้พระก็ต้องตั้งอยู่แบบพระ สอนธรรมะแบบไม่เข้าข้างใคร สอนได้ อย่าไปสนับสนุนข้างใดข้างหนึ่ง พระเจ้าอยู่หัวพระองค์อยู่เหนือการเมือง พระองค์ตรัสว่า พระองค์จะมีความสุขเมื่อบ้านเมืองเรียบร้อย ข้าราชการทุกหมู่เหล่า และองค์กรอิสระทุกฝ่ายต้องทำเพื่อประโยชน์สุขของปวงชนชาวไทย ประชาชนต้องรู้กฎหมาย อย่างน้อยรัฐธรรมนูญสองมาตราแรก ต้องเลือกคนดีเข้าไป อย่าเห็นแก่หน้า ประชาชนมีบทบาทสำคัญ ถ้านักการเมืองล้มศีลธรรมและหลักนิติธรรมก็อย่าสนับสนุน เช่นการค้ายา ไร่สารเสพติด เพื่อให้เพื่อนพุดไม่สะดวก ถ้ามีโกงกิน ยาเสพติด ค่าของเถื่อน เราต้องไม่สนับสนุนให้

^๖ พระเทพญาณมุนี (เสริมชัย ชยมงฺคโล , ป.๓. ๖), เจ้าอาวาสวัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม, ๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๕.

เขามีอำนาจ เพราะถ้าเขามีอำนาจเขาก็สนับสนุนอำนาจเถื่อนเหล่านั้น ควรพูดจาอย่างมีหลักการ และหลักฐานที่ถูกต้อง”^{๐N}

คำตอบที่เน้นให้ดูตัวอย่างบุคคล โดยให้นัยยะว่าผู้นำทางการเมืองที่ดีควรทำตาม พระพุทธเจ้า ผู้ทรงคุณวุฒิบอกว่าผู้นำที่ดีควรทำตามคือพระพุทธเจ้า พระองค์ใช้แบบพูดอย่างไร ทำ อย่างนั้น ยถาว่าที่ ตถาการี ทำอย่างไร พูดอย่างนั้น เดียวนี้ผู้นำขาดคุณธรรม ผู้นำที่ดีต้องมีหลักว่า ช่มผู้ที่ควรชม ยกย่องผู้ที่ควรยกย่อง^{๐๐}

คำตอบที่เน้นให้เห็นหลักคุณธรรมและลักษณะบางประการเช่นความเสียสละและมีบุคลิกภาพที่ดี ผู้ทรงคุณวุฒิบอกว่า อันดับแรกผู้นำที่ดีต้องมีความตั้งใจเสียสละเป็นสำคัญ เสียสละเพื่อประชาชน เสียสละความสุขส่วนตัว มุ่งมั่นบำบัตทุกขบำรุงสุขให้แก่ประเทศชาติและ ประชาชน บุคลิกภาพดี มีคุณธรรมสูงส่ง ทำตัวเหมือนพระโพธิสัตว์^{๐๐}

คำตอบที่เน้นเป้าหมายของการใช้อำนาจเป็นสำคัญ ไม่ควรเอาอำนาจเป็น จุดหมาย แต่เอาความสุขของประชาชนเป็นจุดหมาย ผู้ทรงคุณวุฒิบอกว่า ในความเห็นของท่าน คุณลักษณะของผู้นำทางการเมืองที่ดีทั่วไปกับคุณลักษณะของผู้นำทางการเมืองที่ดีแบบพุทธก็ เป็นเหมือนกัน ไม่ต่างกัน คือเป็นคนดี ไม่เอาอำนาจเป็นจุดหมาย แต่มีจุดหมายที่การนำคนสู่ ความสุข ลงจากอำนาจแล้วไปทำอะไรก็ได้ อย่าไปทำชั่วก็แล้วกัน^{๐๐}

สรุปการสัมภาษณ์ในประเด็นผู้นำทางการเมืองที่ดีทั่วไป ผู้ทรงคุณวุฒิมีคำตอบที่ สอดคล้องกันไปในแนวเดียวกัน ส่วนใหญ่จะไม่แยกระหว่างผู้นำทางการเมืองที่ดีทั่วไปกับที่ดีแบบ พุทธ เพราะทัศนะของท่านกลายเป็นพุทธไปโดยสมบูรณ์ คำตอบของท่านจึงสอดคล้องกับ พระไตรปิฎกโดยอัตโนมัติ ทำให้ผู้วิจัยเห็นภาพรวมของผู้นำทางการเมืองที่ดีทั่วไปได้ชัดเจน บาง ท่านเห็นว่าควรได้คนดีที่ปกครองดี ผู้วิจัยจึงมาคิดต่อในประเด็นที่ว่า คนดีที่ปกครองดีควรเป็น อย่างไร แบบใคร และผู้วิจัยได้ปรับให้บุคลิกของเนลสัน แมนเดลาเข้ามาอยู่ในส่วนหนึ่งของ งานวิจัยนี้ด้วย ประเด็นนี้จึงเป็นการปูพื้นฐานสู่ประเด็นถัดไปได้เป็นอย่างดี

^{๐N} พระเทพญาณมงคล (เสริมชัย ชยมงคลโล, ป.๖.๖), อ้างแล้ว.

^{๐๐} ศ.พิเศษ จำนงค์ ทองประเสริฐ (ป.๖.๙, ราชบัณฑิต), ๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๕.

^{๐๐} พระเทพวิสุทธิกวี (เกษม สกฤษฎโต, ป.๖.๙), วัดราชาธิวาส, ๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๕.

^{๐๐} ศ.ปรีชา ช้างขวัญยืน, คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๑๕ ตุลาคม ๒๕๕๕

๔.๔.๓ สรุปคุณลักษณะของผู้นำทางการเมืองที่ดีตามแนวพุทธ

ผู้วิจัยได้ศึกษาจากคัมภีร์พระไตรปิฎกดังปรากฏในบทที่ ๓ ของงานวิจัยนี้ สรุปได้ว่า ผู้นำที่ดีตามแนวพุทธ แนวคิดคุณลักษณะผู้นำทางการเมืองที่พึงประสงค์ในพระพุทธศาสนา เกรวาท มี ๒ ระดับ คือ

๑. ผู้นำที่แก้ปัญหาสังคมได้ทั้งหมด คือ สามารถจำกัดปัญหาไว้แล้วจำกัดปัญหานั้นได้สำเร็จ พบในอัครคัมภีร์สุตตร และจกักรัตติสูตร มีคุณลักษณะแบ่งตามกาลเวลาได้ ๓ กาล คือ
 - ๑.เตรียมพร้อมก่อนเข้าสู่อำนาจด้วยการศึกษาจนกระทั่งมีทั้งความรู้ และนิสัย ประกอบด้วยคุณธรรม
 - ๒.เมื่ออยู่ในอำนาจก็บำเพ็ญจกักรัตติวัตรครบ ๕ ประการ สอนศีล ๕ แก่เมืองใกล้เคียง รักษาศีลอุโบสถในวัน ๑๔ หรือ ๑๕ ค่ำ
 - ๓.เมื่อลงจากอำนาจถ้ายุคนั้นไม่มีพระพุทธเจ้าก็บวชเป็นพระฤาษี และเป็นพี่ปรึกษาให้กับผู้นำทางการเมืองรุ่นต่อไป ถ้ายุคนั้นมีพระพุทธเจ้าก็บวชในสำนักของพระพุทธเจ้า
๒. ผู้นำที่พยายามแก้ปัญหาของสังคมได้ถูกต้องตรงกับประเด็นปัญหา คือ จำกัดปัญหาไว้ก่อน เนื่องจากปัญหามีมากจนผู้นำไม่สามารถทำให้หมดไปได้ แม้จะแก้ปัญหาไม่ได้ทั้งหมดแต่ก็มีความพยายามที่ตรงกับสาเหตุของปัญหา พบในกฎทนต์สูตร มีคุณลักษณะเพิ่มเติมอีก ๓ ประการ

๑. แก้ปัญหาที่สาเหตุที่แท้จริง
 ๒. มีนักปราชญ์ทรงความดีเป็นที่ปรึกษา
 ๓. สร้างทีมงานและเครือข่ายคนดีเต็มพื้นที่ปกครอง
- เมื่อสรุปจะได้ แนวคิดคุณลักษณะผู้นำทางการเมืองที่ได้จากพระไตรปิฎกมี ๖ ประการ คือ

๑. ผู้นำทางการเมืองผ่านการเตรียมพร้อมก่อนเป็นผู้นำทางการเมืองคือ ฝึกตนด้วยการศึกษาศีล สมาธิ และปัญญา การเจริญกัมมัฏฐาน เจริญสติในชีวิตประจำวัน และมีความปรารถนาที่จะเป็นผู้นำที่พาเพื่อผู้อื่น ทำให้สามารถเป็นคนดีที่ปกครองดี
๒. เมื่อใช้อำนาจทางการเมืองคือ สอนและเผยแผ่ศีล ๕ รักษาศีลอุโบสถในวันพระใหญ่ ปฏิบัติจกักรัตติวัตร ๕ คือ ยุทธศาสตร์สร้างคนดี ดูแลชีวิตตน ช่วยคนอื่น
๓. เมื่อลงจากอำนาจทางการเมือง ให้บวชเป็นพระภิกษุปฏิบัติกัมมัฏฐาน เผยแผ่พุทธธรรมและเป็นที่ปรึกษาของผู้นำทางการเมืองรุ่นต่อไป

๔.การแก้ปัญหาที่สาเหตุที่แท้จริงคือ ถ้าสาเหตุที่แท้จริงคือความยากจน ผู้นำทางการเมืองแก้ความขาดแคลนของประชาชนได้ แต่แก้ความอยากรวยของประชาชนไม่ได้

๕.สร้างทีมงานที่ปรึกษาเป็นนักปราชญ์ทรงความดี

๖.สร้างพรรคการเมืองและเครือข่ายของคนดีให้เต็มพื้นที่ปกครอง เพื่อเป้าหมายคือทำให้ประชาชนเบิกบานในความสุขของรัฐบาล คือรัฐบาลที่มีคุณศัลยกรรม ๑๐ ประการครบถ้วน เมื่อไปสัมภาษณ์ก็ได้คำตอบจากการสัมภาษณ์ในข้อถัดไป

๔.๔.๔ คุณลักษณะของผู้นำทางการเมืองที่ดีตามแนวพุทธจากการสัมภาษณ์

คำตอบที่เน้นคุณศัลยกรรม โดยให้ดูที่ ๗ ประการภายนอกคือกายสุจริต ๓และวจีสุจริต ๔ ผู้ทรงคุณวุฒิบอกว่า ท่านจะเลือกคนดีหรือไม่เลือกคนดีอยู่ที่ท่านผู้เป็นประชาชน ต้องถูกต้องตามหลักนิติธรรม ตามหลักศีลธรรม ให้ประชาชนเลือกคนดีมีศีลธรรม ดูตามหลักกายสุจริตสาม วจีสุจริต ๔ เช่น

๑.มีกายสุจริต ด้วยเมตตากรุณาธรรม รู้จักอภัยเลิกแล้วต่อกัน

๒.ประกอบอาชีพสุจริต เลิกละอหิงสา ทาน การปฏิวัติก็เป็นอาชีพที่ไม่สุจริตมีน้ำใจ ยกย่องคนที่ควรยกย่อง ตำหนิคนที่ควรตำหนิ

๓.สันโดษสำรวมในกาม พอใจในคู่ครองของตน เว้นอบายมุขทั้ง ๖

รัฐบาลต้องใช้จ่ายเงินไปปราบยาเสพติดมากมาย เงินนั้นก็เงินของประชาชน แทนที่จะได้พัฒนาประเทศ ประชาชนจึงควรรู้หลักศีลธรรม สื่อมวลชนควรช่วยกัน ทำดีด้วยกันก็ดี ทั้งหมด ทำชั่วด้วยกันก็ชั่วทั้งหมด ความจริงจริยธรรมนักการเมืองและข้าราชการก็มีอยู่ แต่ทำผิดศีลผิดธรรมเพราะเจตนาพาไป เพราะมันสนุกด้วยโลกีย์สุข คนไม่มีศีลธรรมเพราะไม่เรียนรู้ศีลธรรมไม่ได้ฝึกตนด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา ขอให้ทุกฝ่ายเห็นแก่ลูกหลานรุ่นใหม่ ขอให้ตั้งใจปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรม และกฎหมายรัฐธรรมนูญที่ถูกต้องตามหลักนิติรัฐนิติธรรม^{๐๐}

คำตอบที่กล่าวถึงหลักธรรมทั้งสัปปริสธรรมกับทศพิธราชธรรม ผู้ทรงคุณวุฒิบอกว่าควรตั้งมั่นในหลักธรรม อาทิ สัปปริสธรรม ๗ และที่สำคัญคือ ทศพิธราชธรรม ซึ่งไม่ใช่เป็นธรรมสำหรับพระราชาเท่านั้น แต่ยังสามารถใช้ได้กับผู้นำทางการเมืองในปัจจุบัน อำนาจนั้นควรได้มา

^{๐๐} พระเทพญาณมงคล (เสริมชัย ชยมงฺคโล, ป.๕.๖), อ้างแล้ว.

อย่างชอบธรรม ตามแบบแผนที่ตกลงกันไว้ก่อนแล้ว และเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย ควรใช้อำนาจเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม ด้วยวิธีการที่ถูกศีลธรรม และเมื่อลงจากอำนาจ ก็ปล่อยวางได้ ไม่อาลัยอาวรณ์ และยังคงทำความดีต่อไปในบทบาทอื่น ท่านพระพรหมคุณาภรณ์ คงหมายความว่า พระเจ้าอโศกมหาราชเป็นแบบอย่างของผู้ปกครองชาวพุทธในสมัยต่อมา รวมทั้งเป็นต้นแบบของการปกครองที่มีองค์ประกอบ ๓ อย่างที่สัมพันธ์อย่างได้ดูล ได้แก่ พระราชา คณะสงฆ์ และประชาชน ซึ่งมีอิทธิพลต่อการปกครองในประเทศต่าง ๆ ที่นับถือพุทธแบบเถรวาทและมีคตินิยมแบบธรรมราชา การปกครองดังกล่าวเหมาะสำหรับการปกครองแบบราชาธิปไตยในสังคมที่นับถือพุทธศาสนา แต่มาถึงยุคปัจจุบันซึ่งนิยมประชาธิปไตย การปกครองแบบนี้มีข้อจำกัด ยุคนี้จำเป็นต้องหาแบบอย่างที่เหมาะสมสอดคล้องกับสมัยมาแทน^{๐๐}

คำตอบที่เน้นหลักธรรมตั้งแต่ทศพิธราชธรรม การมีพรหมวิหารธรรม ๔ ประการ และการไม่มีอคติ ๔ ประการและคุณสมบัติที่ใช้ได้กับผู้นำทุกประเภทและกล่าวถึงพระเจ้าอโศกมหาราชไว้อย่างน่าสนใจ ผู้ทรงคุณวุฒิบอกว่า เมื่ออำนาจเปลี่ยนจากพระราชามาเป็นรัฐมนตรี รัฐสภา และศาลควรนำหลักธรรมของพระราชามาด้วย คือทศพิธราชธรรม การมีพรหมวิหารธรรม ๔ ประการ และการไม่มีอคติ ๔ ประการ ส่วนคุณสมบัติที่นานาผู้แสวงหาประโยชน์เกื้อกูลแก่ประชาชนพึงมีเป็นหน้าที่ผู้นำที่ใช้ได้กับผู้นำทุกประเภทคือ

ขมา ชาติริยฐานัน สวิภาโค ทักษิณา

นายกสุ คุณาเปเต อิจฺฉิตพฺพา หิตสีโน

แยกออกมาเป็น ๑ ประการคือ

๑.ขมา ความอดทน

๒.ชาติริยะ ความตื่นตัว

๓.อุภูฐานะ ความขยันหมั่นเพียร

๔.สังวิภาคะ การจำแนกแจกจ่าย

๕.ทยะ ความเอ็นดู

๖.อิทธิมา ความสอดส่องดูแลทุกข์สุขของประชาชน

ในส่วนที่มาของหนังสือจารึกอโศก ผู้ทรงคุณวุฒิบอกว่า “แต่เดิมพระเจ้าอโศกมหาราชตั้งใจแผ่เดชานุภาพ แต่ต่อมาเห็นว่า อำนาจต้องใช้อำนาจรักษาที่ยุ้งยาก จึงเปลี่ยนมาใช้ธรรมานุภาพ จารึกอโศกนี้ผมซื้อมาจากลอนดอน เห็นว่าท่านเจ้าคุณประยูรรัตนโกสินทร์เป็นพระมหา

^{๐๐} พระไพศาล วิสาโล, อ้างแล้ว.

ประยุทธ์ท่านเก่งภาษาอังกฤษมาก และมีคุณธรรมดีมาก เลยให้ท่านแปล จากเดิมที่ผมคิดจะแปลเอง”^{๐๙}

คำตอบที่เน้นทศพิธราชธรรมโดยตรง และเน้นให้เห็นว่าพระเจ้าอโศกมหาราชปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ผู้ทรงคุณวุฒิบอกว่า เป็นคนดี ไม่เอาอำนาจเป็นจุดหมาย แต่มีจุดหมายที่การนำคนสู่ความสุข ลงจากอำนาจแล้วไปทำอะไรก็ได้ อย่าไปทำชั่วก็แล้วกัน แล้วปฏิบัติหลักธรรมเช่นทศพิธราชธรรมเป็นต้น ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกพระเจ้าอโศกมหาราชเป็นต้นแบบผู้ปกครองแบบพุทธได้ แต่ระบบการปกครองของท่านก็เป็นระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์^{๑๐}

สรุปการสัมภาษณ์ในประเด็นผู้นำทางการเมืองที่ดีตามแนวพุทธ ผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละท่านให้แนวคิดไปในทางเดียวกันคือนั่นคุณธรรมเป็นสำคัญ แต่มีข้อสังเกตว่าคุณธรรมเหล่านั้นแตกต่างกันไปในแต่ละประเภท แสดงถึงว่าในพระพุทธศาสนามีหลักธรรมให้ประยุกต์กับผู้นำทางการเมืองที่ดีได้มากมาย ผู้วิจัยจึงมาคิดต่อในประเด็นที่ว่า จะจัดหมวดหมู่ของคุณธรรมเหล่านั้นอย่างไร

๔.๔.๕ สรุปคุณลักษณะของผู้นำทางการเมืองที่ดีตามแนวพุทธในปัจจุบัน

ผู้วิจัยได้ศึกษาจากคัมภีร์พระไตรปิฎกดังปรากฏในบทที่ ๒ ของงานวิจัยนี้และศึกษาหนังสือของนักปราชญ์ชาวพุทธในปัจจุบัน พอจะสรุปได้ว่า แนวคิดของอาจารย์พุทธทาส พระพรหมคุณาภรณ์ และดาไลลามะล้วนผ่านการคิดมาเพื่อการเมืองในยุคปัจจุบัน

ท่านอาจารย์พุทธทาสเสนอให้ใช้ธัมมิกประชาธิปไตยกับการปกครอง และให้ใช้ธัมมิกสังคมนิยมกับเศรษฐกิจ ส่วนพระพรหมคุณาภรณ์เน้นย้ำหลักผู้นำตามแนวพุทธและการทำได้จริงของพระเจ้าอโศกมหาราช และองค์ดาไลลามะซึ่งเป็นผู้นำทางการเมืองและทางจิตวิญญาณแบบพุทธของทิเบตในปัจจุบันให้หลักว่า หน้าที่หลักของผู้นำคือกำหนดเป้าหมายชัดเจน กำหนดคุณค่าของประเทศ สร้างศรัทธาและตัดสินใจให้ถูกต้อง ในปัจจุบันหากต้องการเป็นผู้นำแบบพุทธ ควรนำหลักของการเห็นชอบปฏิบัติชอบไปปฏิบัติ แล้วคุณลักษณะผู้นำตามแนวพุทธจะเกิดในตัวคุณ การตัดสินใจที่ถูกต้องจึงสำคัญกว่าการตัดสินใจเร็วเพียงเพื่อแสดงให้ผู้อื่นเห็นว่าเราเป็นผู้นำที่เข้มแข็ง และผู้นำแบบพุทธต้องตัดสินใจบนความรับผิดชอบสากลด้วย ท่านกล่าวถึง

^{๐๙} ศ.พิเศษ จำนงค์ ทองประเสริฐ (ป.ธ.๙, ราชบัณฑิต), อ้างแล้ว.

^{๑๐} ศ.ปรีชา ช้างขวัญยืน, อ้างแล้ว.

คุณลักษณะของผู้นำที่ดีไว้ ๗ ประการ ผู้นำจะทำตามสัปปริสธรรม ๗ ประการนี้ได้ต้องผ่านการพัฒนาจิตให้เข้มแข็ง เพราะการเป็นผู้นำเป็นภาระที่หนักต้องจัดการกับโลกธรรมทั้ง ๘

เมื่อไปสัมภาษณ์ก็ได้คำตอบจากการสัมภาษณ์ในข้อถัดไป

๔.๔.๖ คุณลักษณะของผู้นำทางการเมืองที่ดีตามแนวพุทธในปัจจุบันจากการสัมภาษณ์

คำตอบที่ทำให้เห็นภาพการเมืองในปัจจุบันชัดเจนว่า การเมืองไทยยังต้องพัฒนาอีกมาก เวลานี้เราไม่สามารถพึ่งอะไรต่อนักการเมืองได้เลย ผู้ทรงคุณวุฒิบอกว่า ลักษณะการเมืองประเทศไทยปัจจุบัน เป็นช่องทางที่ทำให้คนพวกหนึ่งซึ่งเมื่อก่อนไม่ได้มีบทบาททางการเมืองได้ ถ้าเป็นการปกครองในระบบเดิม คือ ในสมัยราชาธิปไตย ผู้ที่ปกครองบ้านเมืองก็ต้องเป็นเจ้านาย และเจ้านายในสมัยก่อนจะคุ้นเคยกับของดีเช่น ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม เมื่อเราเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔๗๕ การเมืองก็ไม่อนุญาตให้พระเจ้าแผ่นดินได้มาปกครองแบบเดิม จึงมีการเลือกตั้ง ที่นี้เดิมทีเดียวการเลือกตั้งช่วงแรก อาจจะมีพวกที่อยู่ในระบบเดิม เช่น ทหาร เข้ามา แต่ท้ายที่สุดแล้ว เมื่อเวลาผ่านไป คนที่เข้ามาเป็นหลัก จะเป็นพวกพ่อค้า พวกผู้มีอิทธิพลท้องถิ่น พวกนี้พอเข้ามาเป็นบริวารของคนซึ่งทำธุรกิจอยู่ก่อนแล้ว และคิดว่าถ้าจะให้รวยไว ต้องมาเล่นการเมือง จะได้มีส่วนแบ่งด้วย จึงเกิดเหตุว่าธุรกิจที่ทำก็ยังทำอยู่ แต่เอาไปอยู่ในมือของคนอื่น เช่น ถ้าเป็นบริษัทประมูล แล้วบอกว่าบริษัทนี้ เป็นของรอมต. เป็นของรองนายก หรือนายกฯเองมันได้เปรียบ “เพราะ....ใช้เป็นช่องทาง บ้านเราการเมืองมันเป็นแบบนี้ เป็นธุรกิจ และเป็นธุรกิจของตระกูลด้วย ตระกูลชินวัตร ตระกูลศิลปะอาชา มีคนบอกว่าทำไมไปว่าตระกูลชินวัตรว่า ตระกูลนี้มีนายก ๒ คน ที่ตระกูลเคนเนดีเขาก็มีแบบนี้ไม่ใช่หรือ แต่มันต่างกัน เคนเนดีกับชินวัตร ทางโน้นเขามีคนในตระกูลได้รับเลือกทางการเมือง แต่ว่าวิธีที่จะเอาชนะใจคนอเมริกา มันไม่เหมือนบ้านเราของเรามันมีลักษณะไม่โปร่งใส แต่เราก็คาดว่าในอนาคต การเมืองไทยก็อาจจะเป็นอย่างนั้นได้ซึ่งใช้เวลาหลายปี แต่ในเวลานี้ นักการเมืองไม่ใช่คนที่เราจะไปพึ่งพาได้”^{๐๖}

แนวคิดที่คล้ายกันแต่แสดงให้เห็นจุดอ่อนของระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยในปัจจุบัน ผู้ทรงคุณวุฒิบอกว่า เป็นคนดี ไม่เอาอำนาจเป็นจุดหมาย แต่มีจุดหมายที่การนำคนสู่ความสุข ในปัจจุบันอาจจะเกิดขึ้นได้ยาก เพราะคนดีไม่เข้าสู่การเมือง ด้วยเห็นว่าเปลืองตัวกับสิ่งที่เรียกว่าธุรกิจการเมือง สังเกตจากเป็นประชาธิปไตยแบบที่เรียกว่า Democracy with money ประชาธิปไตยที่ใช้เงิน เป็นประชาธิปไตยแล้ว มีคำกล่าวถึงกสิยยุค ยุคที่คนสอนกันไม่ได้ ปัจจุบันคน

^{๐๖} ศ.ดร.สมภาร พรมทา, อ้างแล้ว.

ไทยบางส่วนยอมรับการโกงได้มากขึ้น เช่นมีคำว่า โกงก็ไม่เป็นไร ถ้าฉันได้ด้วย เรายังไม่มีระบบสร้างคนดี มีแต่เรียนหนังสือ มีความรู้และประกอบอาชีพ^{๐๖} “มีได้ก็เป็นการดี ผู้นำทางการเมืองตามแนวพุทธ ความจริงมีนะ พระเจ้าอยู่หัวท่านทรงเป็นธรรมราชา ท่านทำหน้าที่ช่วยเหลือ ให้คนหายยากจน ให้มีปัจจัย ๔ ทั้งที่ไม่ใช่หน้าที่โดยตรงของพระองค์ เรื่องนี้รัฐบาลควรคิดได้เอง และทำเอง แต่รัฐบาลกลับใช้วิธีแจกเงิน ในหลวงทรงใช้วิธีให้เขาเลี้ยงตัวเองได้ แต่รัฐใช้ประชานิยมเพื่ออะไร เพื่อคะแนนเสียง คะแนนเสียงเพื่อจะกลับมาเป็นรัฐบาล เป็นรัฐมนตรีวันเดียวกันก็มีบำนาญแล้ว ต่างจากข้าราชการที่ต้องทำงานกันนาน แต่ละพรรคจึงต้องเปลี่ยนคนหมุนวนกันเป็นรัฐมนตรีอย่างการอ้าวน้ำท่วมแล้วสร้างประตูน้ำไปจนถึงคลองเล็กเล็กที่ไม่จำเป็น แต่ก็สร้างเพื่อให้ได้ผลประโยชน์จากการก่อสร้างนั้น ความจริงนักการเมือง หรือคนที่เคยเรียนรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์มาแล้ว เราลองไปดูว่า เขาใช้ความรู้ทางรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์เพื่อควบคุมนักการเมืองหรือเขาใช้เพื่อรับใช้นักการเมือง เขาต้องไปรับใช้นักการเมืองและไต่เต้าเพื่อจะเติบโตในพรรคการเมือง เขาลืมหรือไม่เคยจำคำครูสอน ถามว่าเมืองไทยนักการเมืองแบบพุทธไม่เจอแล้วท้อแท้ไหม ไม่ท้อนะ เราควบคุมสังคมไม่ได้ แต่เราควบคุมตัวเราได้”^{๐๗}

ส่วนคำตอบที่ชี้ทางออกให้กับการเมืองไทยปัจจุบัน ผู้ทรงคุณวุฒิบอกว่า ขอให้ทุกฝ่ายเห็นแก่ลูกหลานรุ่นใหม่ ขอให้ตั้งใจปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรม และกฎหมายรัฐธรรมนูญที่ถูกต้องตามหลักนิติรัฐนิติธรรม ทุกฝ่ายต้องอยู่ในสัจจะ และปฏิบัติดังนี้

๑. ปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามหลักกฎหมายรัฐธรรมนูญที่พระมหากษัตริย์เป็นประมุข
อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย

๒. ปฏิบัติตนด้วยหลักศีลธรรม อยู่ในกายสุจริต วาจาสุจริต มโนสุจริต ศึกษาอบรมด้วยศีลสมาธิ ปัญญาอย่างน้อยก็ทานกุศล ศีลกุศล และภาวนากุศล

๓. รู้จักหลักการปกครองแบบประชาธิปไตย ทำตามเสียงส่วนใหญ่ แต่ไม่ละเลยเสียงส่วนน้อย นำมาปฏิบัติให้เกิดประโยชน์สุขให้ได้มากที่สุด

๔. ปฏิบัติอยู่ในหลักความเหมาะสม ยึดหยุ่นได้บ้างโดยไม่เสียหลักการ ด้วยใจบริสุทธิ์ ยุติธรรม

๕. ปฏิบัติต่อกันด้วยหลักพรหมวิหารธรรม ๔ เว้น อคติ ๔

ถ้าเราเลือกคนดี คนดีก็ไปปฏิบัติตามนี้ ส่งเสริมการปฏิบัติตามนี้

๐๐

^{๐๖} ศ.ปรีชา ช้างขวัญยืน, อ้างแล้ว.

^{๐๗} ศ.ปรีชา ช้างขวัญยืน, อ้างแล้ว.

^{๐๘} พระเทพญาณมุนี (เสริมชัย ชยมงฺคโล, ป.๓.๖), อ้างแล้ว.

คำตอบที่ย้ำถึงทางออกและควรมีข้อปฏิบัติที่ชัดเจนสำหรับผู้นำทางการเมืองที่ดี ผู้ทรงคุณวุฒิบอกว่า ท่านเห็นเหมือนข้อ ๒ ซึ่งท่านหมายถึงคุณลักษณะผู้นำตามแนวพุทธนั้นทั้งในอดีตและปัจจุบัน ก็ยังเหมือนเดิม คือแม้ปัจจุบันก็ใช้แนวคิดนี้ได้คือควรตั้งมั่นในหลักธรรม อาทิ สัมปยุตธรรม ๗ และที่สำคัญคือ ทศพิธราชธรรม ซึ่งไม่ใช่เป็นธรรมสำหรับพระราชทานนั้น แต่ยังสามารถใช้ได้กับผู้นำทางการเมืองในปัจจุบัน อำนาจนั้นควรได้มาอย่างชอบธรรม ตามแบบแผนที่ตกลงกันไว้ก่อนแล้ว และเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย ควรใช้อำนาจเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม ด้วยวิธีการที่ถูกศีลถูกระบบ และเมื่อลงจากอำนาจ ก็ปล่อยวางได้ ไม่อาลัยอาวรณ์ และยังคงทำความดีต่อไปในบทบาทอื่น^{๐๐}

เรื่องนักการเมืองโพธิสัตว์ ผู้ทรงคุณวุฒิบอกว่า นักการเมืองคือผู้ที่อาสามาเป็นผู้นำ จึงควรเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม คุณธรรมดังกล่าวเป็นคุณธรรมของพระโพธิสัตว์ นักการเมืองที่ดีจึงควรบำเพ็ญตนอย่างพระโพธิสัตว์ ส่วนธัมมิกประชาธิปไตย หมายถึงประชาธิปไตยที่มีธรรมกำกับหรือเป็นไปเพื่อธรรม เป็นสิ่งที่ช่วยให้แน่ใจได้ว่าประชาธิปไตยนั้นจะไม่ใช้การปกครองแบบพวกมากลากไป ซึ่งอาจเป็นการสนองกิเลสหรือเบียดเบียนก็ได้ แต่เป็นไปเพื่อความดีงาม ซึ่งจะเกิดขึ้นได้เมื่อประชาชนมีธรรมด้วย^{๐๐}

ผู้ทรงคุณวุฒิเชื่อว่าผู้นำทางการเมืองที่ดีตามแนวพุทธนั้นเคยมีในประเทศไทย แต่ไม่ถึงกับดีสมบูรณ์แบบ และมีส่วนช่วยสร้างความอยู่เย็นเป็นสุขให้แก่ผู้คนมาเป็นระยะๆ แต่ในระยะหลังผู้นำแบบนั้นมักมีอำนาจไม่ได้นาน จึงไม่สามารถสร้างประโยชน์สุขให้เกิดขึ้นอย่างยั่งยืนเป็นรูปธรรม และดังนั้นจึงไม่สามารถอยู่ในจิตสำนึกของคนไทยในปัจจุบันได้อย่างชัดเจน “ไม่เคยท้อ เพราะทุกอย่างเป็นไปตามเหตุปัจจัย และไม่มีอะไรที่ยั่งยืน วันหนึ่งผู้นำทางการเมืองแบบพุทธอาจเกิดขึ้นได้อีก แต่อาจไม่ได้มาในรูปของคนที่น่าเชื่อถือพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัดหรือมีภาพลักษณ์อย่างนักปฏิบัติธรรมตามที่เราเข้าใจก็ได้ ข้อต้องห้ามที่นักการเมืองแบบพุทธทำไม่ได้เลยคือ การผิดศีล โดยเฉพาะศีล ๕ รวมไปถึงการทำสงครามเพื่อขยายอำนาจ^{๐๐}

คำตอบที่เน้นหลักธรรมและคุณสมบัติที่ใช้ได้กับผู้นำทุกประเภทคือ เมื่ออำนาจเปลี่ยนจากพระราชามาเป็นรัฐมนตรี รัฐสภา และศาลควรนำหลักธรรมของพระราชาไปด้วย คือ ทศพิธราชธรรม การมีพรหมวิหารธรรม ๔ ประการ และการไม่มีอคติ ๔ ประการ และต้องมี

^{๐๐} พระไพศาล วิสาโล, อ้างแล้ว.

^{๐๐} พระไพศาล วิสาโล, อ้างแล้ว.

^{๐๐} พระไพศาล วิสาโล, อ้างแล้ว.

คุณสมบัติของผู้นำทั้ง ๖ ประการ “พระโพธิสัตว์เป็นผู้หวังตรัสรู้ความสุขของโลกและประชาชน พระเจ้าอยู่หัวไม่ได้นำคำว่า โลกานุกัมปายะ มาใช้เพราะพระองค์ไม่ถึงกับจะไปอนุเคราะห์โลก ใช้แต่พหุชนพิตายะ สุขายะ ธัมมิกปราชิริปไตย ความจริงก็คือธรรมมาธิปไตยนั่นแหละ ต้องเอาธรรมะเป็นใหญ่ ถ้าเอาประชาชนเป็นใหญ่ แล้วประชาชนดีหรือไม่ดีละ สุจริตหรือทุจริตละ จึงต้องใช้ธัมมาธิปไตย จากการปกครอง ๔ แบบคือเอกราธิปไตย โลกาธิปไตย ธัมมาธิปไตย และอนาธิปไตย ธัมมาธิปไตยดีที่สุด ดีมาก ถ้ามีผู้นำตามแนวพุทธบ้านเมืองจะมีความสุข เน้นบุญยกย่องพระพุทธเจ้าที่สหประชาชาติว่า ถ้าเราทำตามพระพุทธเจ้าซึ่งบุตรผู้ประเสริฐของอินเดียแล้ว โลกจะมีแต่สันติภาพ ไม่ทำสงคราม ที่พยายามสร้างคนรุ่นใหม่ให้คุณธรรม ที่มีวันจันงค์ ทองประเสริฐก็เพื่อการนี้ด้วย”^{๐๐}

ในการลงจากอำนาจของผู้นำทางการเมือง ผู้ทรงคุณวุฒิบอกว่า ในความเห็นของท่าน คุณลักษณะของผู้นำทางการเมืองที่ดีทั่วไปกับคุณลักษณะของผู้นำทางการเมืองที่ดีแบบพุทธก็เป็นเหมือนกัน ไม่ต่างกัน คือเป็นคนดี ไม่เอาอำนาจเป็นจุดหมาย แต่มีจุดหมายที่การนำคนสู่ความสุข ลงจากอำนาจแล้วไปทำอะไรก็ได้ อย่าไปทำชั่วก็แล้วกัน^{๐*}

สรุปการสัมภาษณ์ในประเด็นผู้นำทางการเมืองที่ดีตามแนวพุทธในปัจจุบัน ผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละท่านให้แนวคิดไปในทางเดียวกันว่าเมืองไทยยังต้องพัฒนาอีกมาก จึงจะได้ระบบการเมืองที่ดี ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยกับ “ธัมมิกปราชิริปไตย” โดยเห็นว่าสิ่งนี้ก็คือธรรมาธิปไตยนั่นเอง และเห็นว่า “ปราชิริปไตยที่ใช้เงินเป็นปราชิริปไตยแล้ว” บางท่านเห็นว่าผู้นำทางการเมืองที่ดีตามแนวพุทธในอดีตกับปัจจุบันก็ควรจะเหมือนกันในมุมของคุณธรรม เวลาเปลี่ยน แต่คุณธรรมสามารถใช้อันเดิมได้ ผู้วิจัยจึงมาคิดต่อในประเด็นที่ว่า มีคุณธรรมอะไรบ้าง ที่แม้เวลาเปลี่ยน สถานที่เปลี่ยน ก็ยังคงใช้ได้ทุกที่ทุกเวลา

^{๐๐} ศ.พิเศษ จันงค์ ทองประเสริฐ (ป.ธ.๙, ราชบัณฑิต), อ้างแล้ว.

^{๐*} ศ.ปรีชา ช้างขวัญยืน, อ้างแล้ว.

**๔.๔.๗ คุณลักษณะของผู้นำทางการเมืองที่ดีตามแนวพุทธกับการเข้า
คอร์สเพื่อฝึกกัมมัฏฐาน ๑๕ วันต่อปีและการศึกษาวิสุทธิพุทธ**

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่แสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพของการปฏิบัติธรรมฝึก
กัมมัฏฐานแบบตั้งใจจริงแล้วเกิดประสิทธิผลส่งผลดีต่อร่างกาย จิตใจ บุคลิกภาพ และการใช้
ชีวิตประจำวัน จะไม่กรณีตัวอย่างงานวิจัยเหล่านั้นที่ตรงนี้ แต่ผู้วิจัยประสงค์จะสัมภาษณ์
ผู้ทรงคุณวุฒิว่าท่านเหล่านี้คิดอย่างไร ถ้าให้นักการเมืองของไทยได้ฝึกกัมมัฏฐานคอร์สละ ๑๕ วัน
ต่อปี

คำตอบจากการสัมภาษณ์จะอยู่ข้อถัดไป

**๔.๔.๘ คุณลักษณะของผู้นำทางการเมืองที่ดีตามแนวพุทธกับการเข้าคอร์ส
ฝึกกัมมัฏฐาน ๑๕ วันต่อปีและการศึกษาวิสุทธิพุทธจากการสัมภาษณ์**

คำตอบที่เน้นให้เห็นผลของกัมมัฏฐานที่บ่มเพาะจนถึงปัญญาตามหลักไตรสิกขา
ผู้ทรงคุณวุฒิบอกว่า การทำกัมมัฏฐานและการฝึกใจให้เข้มแข็งด้วยไตรสิกขา จะทำให้เขาสามารถ
อดกลั้นต่ออารมณ์ ใจกว้าง รับฟังความเห็นต่าง เปิดโอกาสให้ผู้คนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ไม่
หลงอำนาจ รู้จักบันดาลใจคนให้ทำตามโดยไม่ต้องใช้วิธีบังคับ อีกทั้งไม่หวั่นไหวต่อโลกธรรมและ
สิ่งยั่วยวน เมื่อลงจากอำนาจ ก็ไม่เศร้าโศกเสียใจหรืออาลัยอาวรณ์ และสามารถดำเนินชีวิตใน
บทบาทอื่นอย่างมีความสุขและมีคุณค่า^{๑๐}

คำตอบที่คล้ายกัน ผู้ทรงคุณวุฒิบอกว่าดีมากถ้าทุกฝ่ายได้ฝึกตนด้วย ศีล สมาธิ
ปัญญา หรืออย่างน้อยก็ ทานกุศล ศีลกุศล และภาวนากุศล เน้นว่า ควรฝึกทุกฝ่าย^{๑๑}

คำตอบที่คล้ายแต่เน้นให้ลึกขึ้น ผู้ทรงคุณวุฒิบอกว่า ปัจจุบันเรารู้จัก ศีล สมาธิ
ปัญญาเพียงผิวเผิน ศีล สมาธิ ปัญญาที่เรารู้จักไม่ตรงกับที่พระพุทธเจ้าสอน อย่างสมาธิ พระพุทธ
องค์หมายถึงฌาน ถ้าผู้นำทางการเมืองจะเข้าคอร์สปฏิบัติธรรมควรเลือกสำนักปฏิบัติที่เขาสอนได้
ถึง เพราะบางสำนักก็สอนไม่ถึง ส่วนปัญญาก็ต้องไปถึงวิชา ๘ และอัสวักขยญาณ ถ้าไม่ถึง
แสดงว่าเราให้คุณค่าศีล สมาธิ ปัญญาแบบผิวเผิน เป็นการลดศักยภาพและประสิทธิภาพของ
พุทธธรรม^{๑๒}

^{๑๐} พระไพศาล วิสาโล, อ้างแล้ว.

^{๑๑} พระเทพญาณมณคล (เสริมชัย ชยมงฺคโล, ป.ธ.๖), อ้างแล้ว.

^{๑๒} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช, ป.ธ.๙, ราชบัณฑิต), อ้างแล้ว.

คำตอบที่เน้นไตรสิกขาและการเจริญสติ ผู้ทรงคุณวุฒิบอกว่า ท่านเปิดโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ขึ้นก็ด้วยเหตุผลนี้ด้วย ท่านปรึกษากับอาจารย์พร รัตนสุวรรณว่า ปัญหาคือ “เด็กไม่สนใจวิชาศาสนาและศีลธรรมนี้เป็นทุกข์ เราต้องหาสมุทัยให้เจอ ได้พบว่า เด็กที่มาเรียนมีความรู้เรื่องคุณธรรมดีขึ้น นิสัยดีขึ้น พฤติกรรมดีขึ้น การเรียนพุทธศาสนาก็สามารถทำให้คนดีขึ้นได้ ต้องชี้แจงหลักธรรมก่อนว่าต้องมีศีกก่อน แล้วฝึกสมาธิ พอมีสมาธิ ปัญญาก็เกิดตาม มจร.มีมหาวิทยาลัยต่างประเทศเป็นมหาวิทยาลัยสมทบ เรื่องกัมมัฏฐาน พระพิมลธรรมท่านมองการณ์ไกลส่งเจ้าคุณโชดกไปฝึกกัมมัฏฐานที่พม่า กลับมาสอนกัมมัฏฐาน การเจริญสติในชีวิตประจำวัน จำเป็นสิ จำเป็นมาก พระพุทธเจ้าตรัสก่อนบิณฑบาตว่า อปฺปมาเทน สัมปาเทชะ เธอจงยังประโยชน์ให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท ไม่ประมาทก็คือมีสติ และคำที่น่าคิดคือ คนโง่ที่รู้ว่าโง่ ยังเป็นบัณฑิตได้บ้าง แต่ที่น่าสงสารคือคนโง่ที่คิดว่าตนฉลาด เขาจะต้องโง่ตลอดไป” ^{ON}

คำตอบที่เน้นว่าผู้นำทางการเมืองควรได้สัมผัสอะไร ผู้ทรงคุณวุฒิ บอกว่า น่าจะดีขึ้น แต่เขาจะยอมฝึกหรือเปล่า เขาอาจจะยอมก็ได้นะ เพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดี ขอให้ฝึกกัมมัฏฐานที่เน้นปัญญา เมตตา และที่สำคัญคืออสุภะกัมมัฏฐานที่ทำให้คิดได้ถึงสังขารของชีวิต เกิด แก่ เจ็บ ตาย เราจะโลกไปเพื่ออะไร ทำให้เห็นชีวิต ควรสอนก่อนแล้วค่อยไปนั่งพิจารณาและควรไปให้ถึงวิปัสสนาหรือปัญญา/การศึกษาพุทธศาสนาของเยาวชนในปัจจุบันเหมือนการเรียนหนังสือ ไม่ใช่เรียนแบบศาสนา ทำให้ขาดศรัทธาหรือที่เรียกว่าทำด้วยใจ การเจริญสติในชีวิตประจำวันก็เช่นกัน น่าจะดีขึ้น ถ้าทำได้ ^{OO}

สรุปการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิในประเด็นผู้นำทางการเมืองที่ดีกับการเข้าคอร์สฝึกกัมมัฏฐาน ๑๕ วันต่อปีและการศึกษาวิถีพุทธ ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยทั้งหมด แต่บางท่านแสดงความเห็นว่าจะทำได้จริงหรือ ผู้วิจัยจึงมาคิดต่อในประเด็นที่ว่า ควรมีระดับในการปฏิบัติ เช่น ๗ วัน, ๑๕ วัน, ๓๐ วัน, หรือสูงสุด ๔๕ วัน บางท่านแสดงความเป็นห่วงว่า ควรสอนไปให้ถึงปัญญาที่แท้จริง ไม่ใช่เรียนแบบเรียนหนังสือ ต้องสอนให้เห็นสังขารของชีวิต และเจริญสติในชีวิตประจำวันอย่างต่อเนื่องจึงบรรเทาความโลภอันร้ายกาจได้ ผู้วิจัยจึงปรับโครงสร้าง”ธัมมิกประชาธิปไตย” เลียใหม่ โดยนำการเจริญสติในชีวิตประจำวันมาเป็นส่วนหนึ่งของระบบ “ธัมมิกประชาธิปไตย”

^{ON} ศ.พิเศษ จ่านงค์ ทองประเสริฐ (ป.ธ.๙, ราชบัณฑิต), อ้างแล้ว.

^{OO} ศ.ปรีชา ช้างขวัญยืน, อ้างแล้ว.

ที่ผู้วิจัยกล่าวว่าแนวคิดคุณลักษณะผู้นำทางการเมืองที่ได้จากพระไตรปิฎกมี ๖ ประการ สามารถได้คำตอบจากประเด็นทั้ง ๔ ประการนั้น ผู้วิจัยขออธิบายไปแต่ละข้อดังนี้

๑. ผู้นำทางการเมืองผ่านการเตรียมพร้อมก่อนเป็นผู้นำทางการเมืองคือ ฝึกตนด้วยการศึกษาศิล สมาธิ และปัญญา การเจริญกัมมัฏฐาน เจริญสติในชีวิตประจำวัน และมีความปรารถนาที่จะเป็นผู้นำที่ทำเพื่อผู้อื่น ทำให้สามารถเป็นคนดีที่ปกครองดี ข้อนี้ ผู้ทรงวุฒิทั้งหมดเห็นด้วย มีบางท่านแสดงความเห็นถึงวิธีการที่จะไปดูแลให้เกิดการทำได้จริง และควรฝึกกัมมัฏฐานในสำนักที่สอนได้ถึง นี่ย่อมแสดงว่าผู้ทรงคุณวุฒิมองเห็นว่ามีบางสำนักที่สอนไม่ถึงศีล สมาธิ ปัญญาอย่างแท้จริง ตัวชี้วัดว่าถึงหรือไม่ถึงนี้ ต้องดูกันที่การสอนจริงเป็นหลัก

๒. เมื่อใช้อำนาจทางการเมืองคือ สอนและเผยแผ่ศีล & รักราศีลอุโบสถในวันพระใหญ่ ปฏิบัติจักกวัตติวัตร & คือยุทธศาสตร์สร้างคนดี ดูแลชีวิตตน ช่วยคนอื่น ข้อนี้ ผู้ทรงวุฒิทั้งหมดเห็นด้วย

๓. เมื่อลงจากอำนาจทางการเมือง ให้บวชเป็นพระภิกษุปฏิบัติกัมมัฏฐาน เผยแผ่พุทธธรรมและเป็นที่ปรึกษาของผู้นำทางการเมืองรุ่นต่อไป ข้อนี้ ผู้ทรงวุฒิมีความเห็นต่างกัน หลายท่านเห็นว่า ลงจากอำนาจแล้วไปทำอะไรก็ได้ที่เป็นสิ่งที่ดี ไม่จำเป็นต้องบวช

๔. การแก้ปัญหาที่สาเหตุที่แท้จริงคือ ถ้าสาเหตุที่แท้จริงคือความยากจน ผู้นำทางการเมืองแก้ความขาดแคลนของประชาชนได้ แต่แก้ความอยากรวยของประชาชนไม่ได้ ข้อนี้ ผู้ทรงวุฒิทั้งหมดเห็นด้วย

๕. สร้างทีมงานที่ปรึกษาเป็นนักปราชญ์ทรงความดี ข้อนี้ ผู้ทรงวุฒิทั้งหมดเห็นด้วย

๖. สร้างพรรคการเมืองและเครือข่ายของคนดีให้เต็มพื้นที่ปกครอง เพื่อเป้าหมายคือทำให้ประชาชนเบิกบานในความสุขของรัฐบาล คือรัฐบาลที่มีคุณธรรมบด ๑๐ ประการครบถ้วน ข้อนี้ ผู้ทรงวุฒิทั้งหมดเห็นด้วย บางท่านบอกให้เพิ่มทศพิธราชธรรมเข้ามาด้วย